

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

Факультет правничих наук

Києво-Могилянська школа врядування імені Андрія Мелешевича

**СУСПІЛЬНА ПОЛІТИКА, ВРЯДУВАННЯ
Й КОМУНІКАЦІЇ В УКРАЇНІ**

Збірник наукових праць студентів, аспірантів і молодих учених

**Київ
НаУКМА
2023**

УДК 351/354
С90

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету правничих наук
Національного університету «Києво-Могилянська академія»
(протокол № 8 від 18 вересня 2023 року)

С90   **Суспільна** політика, врядування й комунікації в Україні : зб. наук.
праць студентів, аспірантів і молодих учених / наук. ред. Н. А. Малиш,
Г. Л. Рябцев. Київ : НаУКМА, 2023. 78 с.

ISBN 978-617-7668-52-6

До збірника увійшли вибрані праці студентів, аспірантів і молодих учених – учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Суспільна політика, врядування й комунікації в державах-кандидатах і членах Європейського Союзу» (26–27 червня 2023 р., Київ, Україна), яку щорічно організує та проводить Києво-Могилянська школа врядування імені Андрія Мелешевича Національного університету «Києво-Могилянська академія» у співпраці з кафедрами адміністративного права і права місцевого самоврядування Ягеллонського університету в Кракові (Польща), кафедрою державного управління та менеджменту Університету Бабеш Болай (Румунія) та академічним департаментом державного управління і політичних наук Клайпедського університету (Литва).

УДК 351/354

ISBN 978-617-7668-52-6 (електронне видання)

© НаУКМА, 2023

ЗМІСТ

<i>ДО ЧИТАЧА</i>	5
<i>Віктор БАТІГ</i> . Туристично-рекреаційні можливості Подільських Товтр	6
<i>Анжеліка ВАРЕНБУД</i> . Музейна діяльність у місті Дніпро в умовах дії воєнного стану	8
<i>Марія ВЛАСОВА</i> . Міграційна політика в Україні в умовах воєнного стану	10
<i>Олександр ВОВНЮК</i> . Сучасний стан пенсійної системи України	14
<i>Уляна ГРАБОВСЬКА</i> . Роль відновлювальних джерел енергії у повоєнній економіці України	17
<i>Анна ГУГНЯК</i> . Система освіти в університетах Великобританії	22
<i>Аліна КУДІНА</i> . Культурна дипломатія України в умовах війни	25
<i>Євген КУМКА</i> . Цифровий розвиток освіти в Україні в умовах дії воєнного стану	28
<i>Денис КОПИЛОВ</i> . Стан та проблеми галузі рослинництва України в умовах війни	31
<i>Роман ЛИСЕНКО</i> . Вплив цифрової трансформації на надання державних послуг	36
<i>Сергій ЛИТВИНЕНКО</i> . Проблеми розвитку медичної сфери в умовах Covid-19 та війни	41
<i>Михайло ЛЮБАШЕВСЬКИЙ</i> . Цифрова компетентність у сфері освіти (на прикладі аніме)	47
<i>Кирило МАРАХОВ</i> . Переваги й недоліки надання адміністративних послуг у Республіці Польща на прикладі міста Зелена Гура	50
<i>Софія МАРКОСЯН</i> . Розвиток громадянського суспільства в Україні	52
<i>Анастасія МОЦНА</i> . Аналіз ринку праці в умовах воєнного стану	57
<i>Софія ОБОДЗІНСЬКА</i> . Проблеми розвитку лісового та мисливського господарства в Україні	59
<i>Олександр ОЛИВКО</i> . Пропаганда як інструмент інформаційної війни (на прикладі соціальних мереж)	62

<i>Дар'я ПИСАРЕНКО.</i> Демографічна політика: проблеми, показники, тенденції	65
<i>Анастасія ПРОХОРЕНКО.</i> Охорона культурної спадщини в Україні в умовах воєнного стану	69
<i>Марія РЕШКО.</i> Особливості соціального забезпечення біженців у державах Європи (на прикладі ФРН)	72
<i>Дар'я ШУЛЬГА.</i> Розвиток туристичної діяльності в Україні у повоєнний період.....	74

ДО ЧИТАЧА

Міжнародну науково-практичну конференцію «Суспільна політика, врядування й комунікації в державах-кандидатах і членах Європейського Союзу» щорічно організує та проводить Києво-Могилянська школа врядування імені Андрія Мелешевича Національного університету «Києво-Могилянська академія» у співпраці з кафедрами адміністративного права і права місцевого самоврядування Ягеллонського університету в Кракові (Польща), кафедрою державного управління та менеджменту Університету Бабеш Болай (Румунія) та академічним департаментом державного управління і політичних наук Клайпедського університету (Литва).

Основною метою конференції є створення форуму для обговорення актуальних питань суспільного врядування й комунікацій, вироблення доказової політики з урахуванням нових викликів у державах-членах ЄС і державах-кандидатах, вирішення проблем, актуальних для України у воєнний період і під час повоєнного відновлення, а також розроблення рекомендацій із підвищення ефективності діяльності органів державної влади й місцевого самоврядування, впровадження принципів належного врядування й демократичних цінностей.

Наведені у збірнику праці є стислим викладенням результатів досліджень студентів, аспірантів і молодих учених, які брали участь у конференції. Їх присвячено вирішенню проблем, що виникли до й після початку війни в Україні в соціальній, аграрній, екологічній, освітній, медичній, демографічній, туристичній сферах. Зокрема, проаналізовано тенденції розвитку ринку праці, лісового та мисливського господарства, соціального забезпечення біженців, міграційних процесів, охорони культурної спадщини, енергії відновлюваних джерел тощо. Наголошено на важливості цифрової трансформації й культурної дипломатії в умовах війни і повоєнного відновлення України.

Віктор БАТІГ

*студент другого курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»,
НаУКМА*

ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ПОДІЛЬСЬКИХ ТОВТР

Ключові слова: Подільські Товтри, рекреація, туризм, трекінговий маршрут.

Мета дослідження полягає у визначенні туристично-рекреаційних можливостей Подільських Товтр.

«Товтри – це місцева назва скелястої дугоподібної гряди, висота якої у межах Національного природного парку сягає в середньому 400 метрів над рівнем моря. Над оточуючою рівниною ця гряда піднімається на 60-65 м. Сформовані залишками узбережних рифів, витягнених паралельно давній береговій лінії, яким аналогів у світі немає, проте схожі за геологічними структурами скелясті гряди є у Великобританії та США» [1].

Національний парк «Подільські Товтри» має своєрідну геологічну будову, яка невластива для рівнинно-платформних областей. Це – сукупність викопних рифових споруд узбережжя бар'єрного характеру, що утворилися у мілководному Паратетиському морі, (утворилось близько 56-33,9 мільйонів років тому). Такі рифи створили особливі умови для збереження рідкісних й реліктових рослин, зокрема, лікарських. У межах парку росте 1700 видів рослин, поширені хижі птахи та кажани. До Червоної книги України занесено 60 видів рослин та 85 тварин [1].

Туристично-рекреаційну цінність Подільських Товтр мають лісові масиви. Організувати відпочинок для туристів можна впродовж усього року.

Основні можливі види туристичної діяльності: пішохідний, водний, автомобільний, кінний, лижний, пізнавально-культурний (екскурсії та інше); загальнооздоровчий відпочинок (пішохідні прогулянки, спортивні ігри, лижні прогулянки), екскурсії (по Дністровському водосховищу екскурсії проводяться на теплоходах), дельта-, пара планеризм, мандрівки на повітряних кулях, любительські промисли (збір грибів і ягід, рибальство, мисливство); кліматичне і бальнеологічне лікування [1].

Існує вісім основних трекінгових маршрутів для пішохідного туризму:

- маршрут «Довбуша»;
- маршрут «Коростенька»;

- трекінговий маршрут до гори Гомін;
- маршрут до гірського озера Шум;
- трекінговий маршрут до скельного комплексу «Кам'янецький Біг»;
- маршрут «Красна Скала»;
- трекінговий маршрут до гори Великий Хомин;
- маршрут «Кришталеві водоспади» [1].

Усі маршрути супроводжуються мальовничими каньйонами, гірськими пейзажами, заповідними лісами, переходами через гірські ріки та каньйони, панорамними видами.

Популярним на території Подільських товтр є кінний спорт. Кінні тури пролягають через гірські масиви, ліси та поля. Найбільш відомі кінні тури на Подільських товтрах проводяться на території заповідника «Кам'янська Слобідка». На території Подільських товтр є також можливість займатися каякінгом, рафтингом та каное.

Узимку на Подільських Товтрах можна займатися лижним спортом, оскільки є кілька невеликих курортів якто Гребінка, яка розташована на південному заході Вінницької області. Курорт Яремча розташований у Карпатах на південному заході України має більшу кількість трас, в тому числі траси для початківців та дітей, а також більшу кількість підйомників.

На Подільських Товтрах пропонують і мандрівки повітряними кулями, які дозволяють побачити красоту Подільських Товтр з висоти.

На Подільських Товтрах є кілька курортів та санаторіїв, які пропонують бальнеологічне лікування для людей, які бажають покращити своє здоров'я, використовуючи різноманітні курортні процедури: гідротерапія, масаж, лікувальні ванни, аеротерапія тощо. Зазначу, що бальнеологічне лікування може бути корисним для зміцнення організму, покращення імунної системи, подолання стресу.

Розвитку туризму в НПП «Подільські Товтри» сприятимуть транспортні магістралі та дороги: залізнична магістраль Схід-Захід, розгалужена мережа автомобільних шляхів; швидкісна автомагістраль Західна Європа – Київ, наявність аеропортів в Хмельницькому та Кам'янець-Подільському, які наразі в умовах воєнного стану не працюють [2, с. 263].

Висновки. Туристичні, курортні, санаторні можливості Подільських Товтр різноманітні та доступні за вартістю для відвідувачів, задовольнить індивідуальні потреби та уподобання. Природні заповідники Подільських Товтрах забезпечать незабутню атмосферу від споглядання пейзажів та природних красот регіону. Різноманітні туристичні маршрути є привабливими як для любителів екстремальних видів спорту, таких як альпінізм, скелелазіння, сплави на байдарках річок, так і для любителів спокійних пішохідних прогулянок. Для подальшого розвитку туризму в регіоні потрібно залучати інвесторів, рекламувати рекреаційний потенціал

регіону, більш активно працювати та взаємодіяти органам державної влади та місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Національний природний парк «Подільські Товтри». URL: <https://www.npptovtry.org.ua/podilski-tovtry/pryrodni-pam-yatky/pro-tovtry/>
  2. Мисько В., Придаткевич С. Туристично-рекреаційні ресурси як важливий чинник розвитку сучасного туризму регіону (на прикладі Національного природного парку «Подільські Товтри»). с. 252-264. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/17265/1/Musko.pdf>
-

Анжеліка ВАРЕНБУД

*студентка другого курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»,
НаУКМА*

МУЗЕЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У МІСТІ ДНІПРО В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Ключові слова: музейна діяльність, музейні заклади Дніпра, волонтерська діяльність.

Мета дослідження – описати діяльність музеїв у місті Дніпро в умовах війни.

Музейні заклади мають важливе значення для культурного та історичного розвитку суспільства. Місто Дніпро не тільки не є виключенням, а й один з лідерів за кількістю музеїв на душу населення в Україні. Крім того, має достатньо багато оригінальних та особливих музеїв. Це відкриває безліч можливостей для людей, щоб познайомитись з історією та культурою рідного краю.

Музеї міста Дніпро представляють різноманітні напрями від історії та культури до науки та техніки. У зв'язку з цим, музейна діяльність має значення не лише для збереження історичної спадщини, але й для популяризації наукових досягнень. Музеї Дніпра пропонують відвідувачам величезний вибір експозицій та подій, що дозволяє кожному знайти щось цікаве.

Взагалі, музейна діяльність в Дніпрі почала розвиватися ще з 1849 року, саме тоді відкрився перший музей в місті, а саме Музеум Єкатеринославської губернії. Зараз його назва музей імені Дмитра

Яворницького. Незважаючи на те, що він найстаріший музей міста, він є найбільшим та збирає в себе колекції від найдавніших первісних знарядь до сучасності [1]. Також музей має найбільшу в Україні колекцію давніх кам'яних статуй, близько 80 [2].

У 2013 році в місті налічувалося 43 музеї, але на травень 2023 року на офіційному сайті Дніпровської міської ради із тих, що працюють налічується 28 музеїв [3]. З них і досі є ті, які працювали на той момент та залишилися сучасними. Для мене особливими є декілька, такі як: один з найбільших у світі музеїв Холокосту; Музей «Парк Ракет» та музей «космонавтики та ракетобудування», де можна побачити унікальні експонати, пов'язані з польотами в космос та розвитком ракетобудування.; музей «Ретро автомобілів»; музей історії міста Дніпра, де вся історія міста та музейна експозиція включає в себе унікальні артефакти та раритети, які дозволяють побачити, як змінювалося місто протягом віків, музей «Битва за Дніпро» та «АТО» та багато інших. В місті постійно проводяться виставки картин, наприклад, у 2018 році було проведено 34, авжеж, зараз ця кількість відрізняється, бо місто є прифронтовим [4].

Але, не зважаючи на це, тільки за останній рік перед повномасштабним вторгненням рф в Україну відкрилося декілька галерей та музеїв. І це не може не радувати, бо в місці вони дуже популярні.

Авжеж, на жаль, з початком повномасштабної війни порядок роботи багатьох музеїв змінився. Більшість з них зупинили свою роботу. Але все одно в місці проводяться виставки картин та інших культурних заходів. Ось, нещодавно була виставка картин на тематику війни, де юні художники могли продати свої картини та віддати ці гроші на благодійність.

Чимало музеїв змінили свою діяльність під час війни. Наприклад, історичний музей імені Яворницького з початком широкомасштабної війни росії з Україною перетворили на волонтерський центр, де збирають допомогу для Збройних Сил України та переселенців [5].

За місяці війни була налагоджена співпраця з рядом фондів та міжнародних організацій, що допомагають переселенцям. Вони доставляють гуманітарну допомогу до Дніпра, а вже після співробітники музею сортують її і відправляють тим, хто має найбільші потреби. Експозицію зачинили, а експонати перемістили у безпечне місце. А зараз там створюють освітню зону, і коли потеплішає зроблять лекції на вулиці.

Висновки. Отже, до війни в Дніпрі та в Дніпропетровській області культурна діяльність була достатньо розвинутою. З початком повномасштабного втручання росії в Україну, достатньо багато музеїв міста Дніпра призупинили свою роботу або зменшили обсяг та порядок роботи. Однак, в Дніпрі продовжується робота у декількох музеїв та

галереях. Крім того, деякі музеї перепрофілювали свою діяльність на волонтерську та освітню в умовах війни.

Список використаних джерел

1. ТОП-10 унікальних музеїв Дніпра 2017 року від ua-travels. URL: <https://ua-travels.in.ua/2017/05/11/top-10-unikalnix-muze%D1%97v-u-dnipri/>
  2. Топ 10 музеїв Дніпра. URL: <https://dayting.com.ua/uk/top-10-muzeyiv-dnipra>
  3. Сайт Дніпропетровської міської Ради. URL: <https://dniprorada.gov.ua/uk/articles/item/51287/suchasni-muzei-dnipra-de-provodyatsya-ekskursii>
  4. Музеї Дніпра. URL: <http://www.museum.dp.ua/exhibitions/exhibitions04/2018/page/2>
  5. Як у Дніпрі працює історичний музей в умовах війни: інтерв'ю з Юлією Пісчанською. URL: <https://opentv.media/ua/yak-u-dnipri-pratsyuye-istorichnij-muzej-v-umovah-vijni-interv-yu-z-yuliyeyu-pischanskoyu>
-

Марія ВЛАСОВА

*студентка першого курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»,
НаУКМА*

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ключові слова: міграція, міграційний приріст, природний приріст, демографічна криза, воєнний стан.

Мета дослідження – визначити тенденції та перспективи міграційних процесів в Україні в умовах воєнного стану.

Наразі демографічна ситуація є однією з найактуальніших проблем України та української економіки. Найголовнішою проблемою у сфері демографічної політики наразі є демографічна криза. Внаслідок війни утворилось чимало чинників які зумовлюють демографічну кризу, яка і є гальмом для соціально-економічного розвитку всіх систем держави. До цих чинників входять: міграція, масові вбивства, низька народжуваність, зниження рівня життя та інші. Ці всі чинники негативно впливають на економіку країни, адже скорочується кількість населення, наслідком чого є зменшення робочої сили, зменшення прибутків країни з податків та інше.

Хоча й до війни в Україні так само скорочувалась кількість населення, але з початком повномасштабної війни цей процес пришвидшився в декілька разів.

Для свого дослідження я обрала саме міграцію. На мою думку, це доречно розглядати, адже це українці та українки які вимушено виїхали або закордон, або в будь-яку з областей підконтрольних Україні, яких можна повернути до України та домівок загалом після закінчення війни задля розбудови та підняття економіки країни. Проте для цього потрібно якісно розробити демографічну політику та програми з залучення молоді й не тільки.

Тільки за перший місяць повномасштабного вторгнення з 24.02.2022 по 24.03.2022 з України закордон виїхало 3,2 мільйони осіб. Та кожного дня близько 150 тисяч людей перетинали кордон. А також близько 6,5 мільйонів переїхали до інших областей у більш безпечне місце [1]. Навіть сьогодні з багатьох міст України люди не можуть виїхати на більш безпечні території через постійні обстріли та відсутність гуманітарних кордонів. На сьогоднішній день переміщення не припинилося ані в Україні, ані за її межами. Деякі внутрішньо переміщені особи продовжують переїжджати, з метою воз'єднати свої сім'ї або, навпаки, вивезти свої сім'ї за кордон, щоб захистити найбільш вразливих. Багато кому доводиться переїжджати вже вдруге або навіть втретє. За даними Міністерства соціальної політики, у 2021 році було взято на облік близько 1,46 млн ВПО з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей, Автономної Республіки Крим і Севастополя [2]. Найбільша кількість ВПО налічувалась у Донецькій (512 тис.) і Луганській (282 тис.) областях, у Києві (163 тис.), у Харківській (136 тис.) області [3]. За даними Cedos, серед міст, де частка ВПО була високою до повномасштабного вторгнення РФ в Україну, – Северодонецьк (44% ВПО), Маріуполь (20%), Ізюм (13%), Буча (11%), Ірпінь (9%), Бердянськ (8%), Київ (5,5%) та інші [4]. Усі вони зараз страждають від активних бойових дій. Це все є наслідком триваючої війни та руйнування домівок українців.

Якщо аналізувати статистику міграції до повномасштабного вторгнення, вона також була немалою, проте більш втішною. Згідно з інформацією Державної служби статистики України з 2011 по 2021 рік загалом кількість вибулих становила 5,2 мільйони осіб, що є чималою цифрою. За даними Міжнародної організації міграції (МОМ) станом на 23 січня 2023 року за час повномасштабного вторгнення повернулося до своїх домівок майже 5,6 мільйонів осіб, з 5 грудня 2022 року до 23 січня 2023 року повернулося до своїх домівок 326 тис. осіб, проте тільки 20% з них повернулися з закордону. Це свідчить про те, що більше всього людей поверталось до своїх домівок переміщаючись усередині країни. На жаль немає порівняння цієї статистики зі статистикою людей, які продовжують

покидати свої домівки, але 5,6 мільйонів осіб, це точно менша кількість людей, порівняно з тими, що виїхали під час повномасштабного вторгнення зі свого звичного місця проживання. Також станом на 23 січня 2023 року все ще залишалося близько 2 мільйонів осіб, що активно обмірковують від'їзд із місця звичного проживання внаслідок війни [5].

Це все свідчить про те, що незважаючи на те, що люди повертаються до своїх домівок, міграційний приріст від'ємний, тому міграція тільки зростає та зростатиме у подальшому, що свідчить про зменшення кількості населення як зараз, так і в подальшому. Також слід враховувати те, що у цій статистиці не враховано міграцію після підриву російськими військами Каховської гідроелектростанції. Адже досі невідомо точної кількості постраждалих від цієї трагедії, так само як і від війни в цілому. Але це однозначно немала кількість осіб. Та невідомо який теракт далі вчинить Росія, та скільки ще осіб мігрує після нього. Тому міграція у подальшому точно буде тільки зростати до того моменту, поки не закінчиться війна. Та немає гарантій, що далі міграційний приріст буде зменшуватись, адже Україна буде все ще у скрутному становищі та багато людей переїжджатимуть до місць, де краща економіка та вищий рівень життя.

Зі всього проаналізованого мною, можна виділити як на мене тільки недоліки, адже я не бачу переваг у демографічній кризі та міграції. Хтось може сказати, що вони є, проте я їх не бачу. Отже, головними недоліками демографічної кризи та міграції як для економіки країни так і в цілому є: зменшення кількості населення, втрата робочої сили, зменшення надходжень коштів до держави. Також дуже великим недоліком саме міграції для України після війни буде те, що дуже багато людей з високим рівнем освіти та навичок мігруватимуть до інших країн, адже там будуть створені кращі умови для розвитку, аніж в Україні. Всі ці недоліки тягнуть за собою ще й наслідки. Як от наприклад, втрата робочої сили, внаслідок цього створюватиметься дефіцит робочої сили та підприємства будуть вимушені працювати так би мовити «в мінус», та з часом стануть зачинятися і таким чином економіка країни буде занепадати. Це один із можливих сценаріїв розвитку після втрати робочої сили, проте таких сценаріїв є багато та якщо не запроваджувати ніяких політик з повернення робочої сили, то економіка в будь-якому разі занепадатиме. Проте можна уникнути цього, тому перейдемо до перспектив розвитку української демографічної політики. Задля того аби визначити перспективи, на мою думку, Україну можна порівняти з країнами ЄС, щоб визначити спільні проблеми, та побачити шляхи подолання цих проблем у ЄС. Звичайно це може бути не дуже доречним, адже Україна наразі є у стані війни, а країни ЄС мають набагато краще становище у цьому плані.

В Україні, однак, природний приріст був від'ємним протягом останніх 30 років і супроводжувався значним скороченням населення: на початок

2022 року загальнонаціональний показник становив -0,6%, але цей показник значно варіюється в різних регіонах України.

Демографічні тенденції в країнах ЄС дуже різняться. Хоча загальний приріст населення є позитивним у більшості країн ЄС, природний приріст є від'ємним у 15 з 27 країн ЄС [6].

При цьому країни ЄС можна умовно розділити на дві підгрупи за рівнем природного приросту. До підгрупи з найвищим від'ємним рівнем природного приросту належать майже всі нові країни-члени ЄС, а також країни південної периферії (Італія та Греція). Серед лідерів із природного приросту виділяються Ірландія, Швеція та Франція. За рівнем народжуваності лідерами є вже вищезгадані Ірландія, Швеція та Франція, тоді як країни південної периферії ЄС (Італія, Іспанія, Греція та Португалія) мають найнижчі показники народжуваності [6]. Таким чином, динаміка демографічних показників в ЄС свідчить про те, що вони відповідають загальній зміні парадигми в розвинених країнах щодо значного зниження рівня народжуваності та зміни моделі відтворення населення. Водночас, поточна ситуація в окремих країнах ЄС може суттєво відрізнятись, що свідчить про актуальність концепції поточного демографічного розмаїття в окремих країнах.

Висновки. Україна має спільні демографічні тенденції з більшістю країн ЄС. Проте найбільшу схожість у демографічних процесах та показниках природного руху населення Україна має з Латвією, Литвою, Польщею, Чехією та Словаччиною. Спільною проблемою для України та більшості країн ЄС є демографічне старіння. Це означає, що населення пенсійного віку перевищує чисельність населення віком до 15 років (дітей), а демографічне навантаження на працездатне населення суттєво зростає. Щодо перспектив, Україні слід активно використовувати досвід країн ЄС щодо розвитку «срібної» економіки, надання освітніх послуг та зміну кваліфікації особам так званого третього віку, або ж «срібного» віку. Це лише одна з перспектив демографічної політики України у майбутньому, проте як на мене, запровадивши навіть тільки її Україна вже зможе значно зменшити вплив демографічної кризи та міграції на економіку країни в цілому.

Список використаних джерел

1. Вимушена міграція і війна в Україні (24 лютого – 24 березня 2022. CEDOS. URL: <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-24-bereznya-2022/>
2. Мінсоцполітики: Обліковано 1 459 170 внутрішньо переміщених осіб. 4.01.2021. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minsocpolitiki-oblikovano-1-459-170-vnutrishno-peremishchenih-osib>

3. Registration of Internal Displacement. URL: <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiY2RhMmExMjgtZWRIbS00YjcwLWI0MzktNmEwNDkwYzdmYTM0IiwidCI6ImU1YzM3OTgxLTY2NjQtNDEzNC04YTBjLTY1NDNkMmFmODBiZSIsImMiOiJh9>

4. Індекс інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Отримані результати. URL: <https://cedos.org.ua/researches/vpo-integration-index/results/>

5. Малиновська О. Вимушений виїзд українців за кордон: як коректно оцінити масштаби? URL: <https://niss.gov.ua/news/komentarij-ekspertiv/vymushennyu-vyyezd-ukrayintsiv-za-kordon-yak-korektno-otsinyty-masshtaby>

6. Сучасна демографічна ситуація в Україні: проблеми та перспективи / Л. Заставецька, Т. Заставецький. Тернопіль, 2022. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/27944/1/Zastavetski_Monogr.pdf

---

Олександр ВОВНЮК

*студент першого курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»,
НаУКМА*

СУЧАСНИЙ СТАН ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Ключові слова: пенсійна система, державні видатки, демографічна криза, пенсійний фонд.

Мета дослідження – визначити тенденції й проблеми реалізації пенсійної реформи в Україні.

За станом на початок 2021 року середній розмір пенсії в Україні становив 3507,51 грн, тобто 124,29 доларів США. Загальний розмір видатків пенсійного фонду України у 2021 році склав 520,9 млрд грн, не дивлячись на те що цієї суми не вистачає для забезпечення гідної пенсії, державі довелося додатково дотувати пенсійний фонд України на 201 млрд грн. Відносно ВВП загальна сума видатків Зведеного бюджету скоротилася з 38,1% ВВП у 2020 р. до 35,3% у 2021 р. У розрізі економічних категорій видатків найбільш суттєво було зменшено видатки на соціальне забезпечення (з 7,9% до 6,8% ВВП); на оплату праці в бюджетній сфері (з 8,9% до 8,2% ВВП); на субсидії та поточні трансферти підприємствам (з 3,2% до 2,2% ВВП) [1].

У 2022 році: на пенсійні виплати спрямовано 575,2 млрд грн; надано 7015 тис. пенсійних послуг особам, які звернулися до органів Пенсійного фонду України [2].

«Українська пенсійна система тримається не на заощаденнях українців, які вийшли на пенсію, а на соціальних внесках тих, хто працює зараз. Таку систему, поширену в багатьох країнах світу, називають «солідарною». Але пенсіонерів щороку більше (зараз їх 11, 2 мільйона), а тих, хто працює, менше (зараз їх 13 мільйонів), і їхні доходи значно скромніші, ніж у розвинених державах. Тому підтримувати баланс солідарної системи дедалі важче, це визнають і експерти, і частина посадовців» [3].

У пенсійній системі України є декілька серйозних проблем. Пенсійний фонд працює не так як пенсійні фонди багатьох розвинених країн Європи та світу. Кошти людей, які сьогодні надходять до пенсійного фонду, йдуть на виплати нинішнім пенсіонерам, замість накопичення і подальших інвестицій.

Спостерігається негативна тенденція росту видатків держбюджету на покриття дефіциту пенсійного фонду, у 2017 році видатки держбюджету складала на пенсійний фонд складала 133 млрд грн, в 2018 – 150 млрд грн, в 2019 – 182 млрд грн, 2020 – 202 млрд грн, 2022 – 232,9 млрд грн, 2023 – 271 млрд грн. «Фактично за 2022 рік на покриття дефіциту спрямовано 29,9 млрд грн коштів держбюджету. За умови спрямування на пенсійні виплати додатково отриманих власних коштів в сумі 29,8 млрд грн, які було списано Державною казначейською службою в рахунок погашення позик минулих бюджетних періодів, дефіцит коштів Пенсійного фонду становив би 0,1 млрд грн» [4].

Ще однією проблемою є нерівномірне розподілення пенсійного навантаження. Часто молоді та працездатні громадяни, які сплачують страхові внески, не вірять у стабільність пенсійної системи та високий рівень пенсійного забезпечення. Також важливо зазначити, що солідарна пенсійна система супроводжується ризиком дефіциту фінансування у разі негативних змін у економіці або демографії. Зростання кількості пенсіонерів та зменшення кількості працюючих може призвести до збільшення дефіциту пенсійного фонду та потреби в додаткових державних дотаціях.

Головною причиною цих проблем є низьке співвідношення працюючого населення України до пенсіонерів. Але навіть достатньо велика кількість робітників не може гарантувати успіх для сучасної солідарної системи. В Швейцарії, де діє солідарна пенсійна система з елементами особистого накопичення, 25 вересня 2022 року було проведено загальнонаціональний референдум, питанням якого було підвищення пенсійного віку для жінок з 64 до 65 років, бо навіть маючи

співвідношення в 3 робітники на 1 пенсіонера, їх пенсійний фонд все одно був не в стані працювати без дотацій від уряду та почав повільно втрачати спроможність платити встановлені законом пенсії [5].

Станом на 2022 рік, у України відсутні потенційні рішення щодо проблем у пенсійній сфері, тому що статистика показує, що в найближчому майбутньому ми будемо не в стані вирішити вищезазначену проблему солідарної пенсійної системи – недостатню кількість робітників, бо пікова кількість працюючого населення була зафіксована в далекому 2008 році, й нажалі, тенденція на зниження кількості працюючого населення зберігається [6]. Але, шлях яким повинна йти Україна задля створення робочої пенсійної системи вже було обрано – це перехід на кілька етапну (трирівневу) пенсійну систему, але з певними змінами до оригінального плану, який був сформований відповідно до законів «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» та «Про недержавне пенсійне забезпечення».

Перший рівень – це солідарна система загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, в якій усі кошти, що перераховуються підприємствами та застрахованими особами до Пенсійного фонду України, одразу ж виплачуються нинішнім пенсіонерам. Другий рівень – накопичувальна система загальнообов’язкового державного пенсійного страхування. Передбачалося, що вона буде введена в дію у 2012 році. Частина обов’язкових пенсійних відрахувань (до 7% від заробітної плати працівника) буде спрямована на персональні рахунки громадян. Ці кошти будуть інвестуватися в українську економіку, а інвестиційний дохід збільшуватиме розмір майбутніх пенсійних виплат. Третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення. В цій системі можуть брати участь добровільно як фізичні особи, так і юридичні особи-роботодавці.

Висновки. Безумовно, всі ці рішення не будуть мати моментальний ефект, але вони не тільки дозволять громадянам самим працювати на свої особисті майбутні пенсії, а й створить інструменти які дозволять пенсійним фондам приймати активну участь у фінансово-економічному житті держави.

Список використаних джерел

1. Богдан Т. Бюджетні видатки 2021 року: злети і падіння. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/505515_byudzhetni_vidatki_2021_roku_zleti_i.html
2. Пенсійний фонд України інформує. 2 січня 2023. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2155498-pensijnyj-fond-ukrayiny-informuye-175/>

3. Солонина Є. Пенсійна пастка: для реформи бракує коштів – експерти. Радіо Свобода. 1.02.2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukraine-pension-reform-lack-funds-experts/31079766.html>

4. Старі борги пенсійного фонду перед ДКУ на 29,8 млрд грн погасили коштами держбюджету. 13.04.2023. URL: <https://finbalance.com.ua/news/pensiyniy-fond-pohasiv-borhi-minulikh-rokiv-pered-derzhkaznacheystvom-na-30-mlrd-hrn>

5. Swiss referendum on increasing retirement age. URL: <https://www.euronews.com/2022/09/26/swiss-voters-back-raising-the-female-retirement-age-to-65>

6. Рівень безробіття в Україні. Державна служба статистики. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/rp.htm

---

Уляна ГРАБОВСЬКА

*студентка першого курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»,
НаУКМА*

РОЛЬ ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ У ПОВОЄННІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Ключові слова: альтернативні джерела енергії, відновлювальні джерела енергії, повоєнне відновлення.

Мета дослідження – визначити роль відновлювальних джерел енергії у повоєнному відновленні економіки України.

Відновлювальна енергетика – ключ до енергонезалежності України та інших країн світу. В сучасному світі такий шлях – показник екологічної та економічної свідомості суспільства та держави.

Війна змінила цінності цілої країни, а відтак й цінності сфери відновлюваної енергетики. Зараз, коли весь світ використовує відновлювальні джерела енергії (ВДЕ) для боротьби зі зміною клімату, скороченням викидів вуглецю тощо, для нашої країни – це необхідність для забезпечення енергетичної незалежності та безпеки всієї системи.

Забруднене довкілля, руйнування озонового шару, зміна клімату спонукають людство до пошуку альтернативних джерел енергії. Відновлювальними джерелами енергії є енергія сонця, вітру, води, біопалива.

«Країни-члени ЄС складають дуже оптимістичні прогнози щодо генерації енергії шляхом використання альтернативних джерел в майбутньому: так до 2020 року частка ВДЕ в структурі загального виробництва електроенергії становитиме 20 %, а до 2030 року – всі 50 %. Темпи розвитку альтернативної енергетики в Україні незначні порівняно зі світовими. Відповідно до Енергетичної стратегії України частка відновлювальних джерел енергії в структурі виробництва електроенергії до 2020 року має складати 7 %, а до 2025 року – 13 %» [1].

Основні проблеми, що виникли у сфері відновлювальної енергетики в Україні після повномасштабного вторгнення РФ в Україну, є такими: повне або часткове знищення відновлювальних джерел енергії внаслідок повномасштабного вторгнення РФ до України; потреба в безперебійному забезпеченні електроенергією; необхідність швидкого реагування на втрати та пошкодження в сфері відновлювальних джерел енергії; брак коштів на відновлення сфери; припинення будівництва станцій ВДЕ або ж призупинення роботи частини з них; необхідність розвитку та вдосконалення використання відновлювальних джерел енергії для забезпечення енергетичної незалежності України; розташування об'єктів відновлюваної енергетики переважно у південних та південно-східних областях України, де вже протягом безупинно точаться активні бойові дії.

Очільник Української вітроенергетичної асоціації (УВЕА) переконаний, що Україна має великі перспективи у розвитку офшорної вітроенергетики на Чорному морі.

«УВЕА разом з юридичною фірмою Asters та Українською водневою радою, за підтримки Інституту відновлюваної енергетики, розробили Білу книгу, у якій досліджуються перспективи розвитку офшорної енергетики та «зеленого» водню в Україні. За словами очільника УВЕА, наразі УВЕА активно співпрацює з Турецькою асоціацією з офшорної вітроенергетики в питанні залучення колег з Болгарії, Румунії, Грузії, Норвегії до нещодавно створеної Федерації з розвитку офшорної вітроенергетики в Чорноморському регіоні. За інформацією УВЕА, Міненерго також активно співпрацює зі Світовим банком у питанні розроблення техніко-економічного обґрунтування та проведення вимірювання вітрового потенціалу в регіоні. Відповідно до даних Світового банку, технічний потенціал офшорної енергетики в Чорному морі для України оцінюється в 250 ГВт [2].

«У 2019 році Україна увійшла у ТОП-10 країн світу за темпами розвитку зеленої енергетики, а у 2020 – у ТОП-5 європейських країн за темпами розвитку сонячної енергетики. Загальна потужність об'єктів зеленої енергетики на початок 2022 року сягнула 9 656 МВт. Однак, вторгнення Росії не лише зупинила розвиток галузі, а й завдало руйнівних збитків, самі ж підприємства опинилися на грані банкрутства.

Загальна встановлена потужність промислових сонячних електростанцій в Україні становить 6226,9 МВт. Приблизно 60% промислових СЕС, що становить майже 3700 МВт, зосереджені у південних та південно-східних областях України, де відбуваються активні бойові дії» [2].

«За свідченнями керівників компаній, сонячна генерація зазнає найбільших втрат від російських окупантів. Причина цьому – велика площа розміщення об'єктів промислової сонячної генерації. Так, за різними оцінками (уточнюється через розташування об'єктів генерації у зоні ведення активних бойових дій), постраждало 30-40% електростанцій у регіонах, що потерпають від російського вторгнення, а це 1120-1500 МВт встановленої потужності. Найбільш ураженими є промислові СЕС, розташовані у Миколаївському енергетичному вузлі. Так, сонячний парк компанії Solar Generation (22 МВт) зазнав обстрілу із артилерійської зброї, а через тиждень – з гелікоптеру, на територію залетів снаряд, що здетонував після повторного обстрілу. Крім того, увімкнення об'єктів у генерацію неможливе через руйнування 5,5 км лінії електропередач 150 кВ, що живить Миколаїв. В Україні загальна потужність встановлених вітроелектростанцій становить 1673 МВт. Вітропарки в Україні зосереджені у Запорізькій, Миколаївській, Одеській та Львівській областях.

За даними Української вітроенергетичної асоціації, в Україні зупинено понад 2/3 вітрогенераторів через військову агресію Росії. Наразі не працює 1162,5 МВт встановлених потужностей, залишаються у роботі 372,5 МВт, що зосереджені, переважно, у Одеській та Львівській областях» [3].

«Кривава війна, яку росія розгорнула в Україні, зумовила глобальну енергетичну кризу. Чи не увесь світ нині шукає можливості для зменшення залежності від енергоресурсів країни-агресорки, яка тим часом не припиняє свій терор» [4].

За останні кілька років Україна досягла значних успіхів у галузі ВДЕ та мала досить амбітний її сектор. Зокрема загальна потужність вітрогенерації досягла майже 1,7 ГВт і це не враховуючи вітрових електростанцій, що на окупованих територіях Донецької та Луганської областей, а також анексованого Криму. Мова йде зокрема про вітропарки у Запорізькій, Миколаївській, Одеській, Херсонській та Львівській областях. За прогнозом Української вітроенергетичної асоціації (УВЕА), який та оприлюднила наприкінці 2021 року, у 2022 році планувалось ввести в експлуатацію не менше 1 ГВт нових вітроенергетичних потужностей. Крім того, генерація мала дозвіл на будівництво ще 4 ГВт потужностей. Тож на початку лютого 2022 року голова правління УВЕА Андрій Конеченков небезпідставно прогнозував

позитивну тенденцію щодо розвитку вітроенергетики в Україні, але за місяць – в країну вдерлись російські війська. Тож нині гостро стоїть питання не просто розвитку, а ще й збереження галузі як такої [4].

«Наразі всі проекти, які вже були на стадії розробки чи будівництва, призупинені, а 85% тих вітрових станцій, що працювали, перебувають на окупованих нині територіях або ж вимушено зупинили свою роботу задля збереження потужностей» [4].

До повномасштабного вторгнення росії Україна вже стояла на правильному шляху: потужність електростанцій відновлювальних джерел енергії щороку зростала, а кількість таких станцій збільшувалась. «У 2019 році Україна увійшла у ТОП-10 країн світу за темпами розвитку відновлюваної енергетики, а у 2020 році – у ТОП-5 європейських країн за темпами розвитку сонячної енергетики. У тому ж 2019 році, у рейтингу Climatescope від Bloomberg New Energy Finance (Bloomberg NEF), Україна посіла почесне 8 місце (піднявшись з 63-го) серед 104 країн світу за інвестиційною привабливістю країни саме у питанні розвитку низьковуглецевих джерел енергії і будівництва «зеленої» економіки. У 2021 році, Україна була на 48 місці за загального інвестиційного потенціалу держави серед 136 країн світу в рейтингу BloombergNEF» [5].

Впродовж 2018-2021 років спостерігається активний приріст потужностей сектору відновлювальних джерел енергії. Так, у 2019 році частка видобутку енергії з сонячних електростанцій (СЕС) зросла до 4836,5 МВт, порівнюючи з таким же показником у 2018 році – 1388 МВт. У 2020 цей показник зріс до 6075,7 МВт, а в 2021 – до 6381,1 МВт. Показник сонячних електростанцій домашніх господарств за 3 роки рекордно зріс з 157 МВт у 2018 до 1205,15 МВт у 2021. Таку ж тенденцію до збільшення вироблення електроенергії спостерігається і в сегментах вітроелектростанцій, малих гідроелектростанцій, біоЕС та біогазЕС [5].

Після 24 лютого 2022 року сфера відновлювальної енергетики почала зазнавати значних втрат. До прикладу, через масові обстріли станом на вересень 2022 року вітрова енергетика втратила 90% своїх потужностей. Причини: абсолютне знищення, часткове пошкодження, розташування на захоплених чи небезпечних територіях, пошкодження мереж. Що стосується електроенергії генерованої сонцем, внаслідок широкої збройної агресії зруйновано більше 30% всіх сонячних потужностей [6].

Через постійну небезпеку будівництво багатьох електростанцій призупинено, деякі з діючих станцій вже не підлягають відновленню, а частина з них розташована на окупованих або небезпечних територіях.

Ще однією вагомою проблемою є відсутність або недостатнє фінансування цього сектору економіки через брак коштів, що значно гальмує відновлення та подальший розвиток сектору. Варто зазначити, що з введенням воєнного стану також призупинено дію низки програм від

уряду, що сприяла розвитку сектору відновлювальних джерел енергії та нарощенню потужності (наприклад, випуск п'ятирічних зелених єврооблігацій сталого розвитку (Green and Sustainability-linked bonds) та ін.), а також велись обговорення стосовно скасування зеленого тарифу попри те, що «Уряд України підписуючи Меморандум про Взаєморозуміння з інвесторами в ВДЕ у 2020 році, гарантував незмінність галузевого законодавства та збереження «зеленого» тарифу до 31 грудня 2029 включно» [5].

Повномасштабне вторгнення хоч і завдало та продовжує завдавати значних втрат економіці та сфері ВДЕ, проте ці чинники все чіткіше підкреслюють необхідність країни бути абсолютно енергонезалежною, зокрема й через використання ресурсів відновлювальної енергетики.

Висновки. Відновлювальні джерела енергії – це один з найважливіших елементів на шляху до енергетичної незалежності країни. Поки країни Європи та світу використовують ВДЕ для запобігання зміні клімату, в Україні – це «життєва необхідність». Вже зараз стає зрозуміло, в якому напрямку потрібно рухатись країні для пришвидшення процесу повоєнної відбудови та відновлення економіки. Щоб це реалізувати Україні, перш за все потрібно в нормувати законодавчу базу в сфері відновлювальних джерел енергії. Держава повинна сприяти відновленню ВДЕ (введенням пільг на використання, встановлення, побудову установок), тим самим створюючи привабливе середовище для іноземних інвесторів. Потрібно залучати закордонні інвестиції, розробляти та впроваджувати новітні методи та механізми, що підсилюють ефективність сектору, сприяти розвитку місцевих ініціатив.

ВДЕ точно стануть невід'ємним елементом в повоєнній відбудові країни: це дозволить економити ресурси під час відновлення роботи станцій, тим самим й сприяти сталому розвитку економіки країни та формуванню іміджу України. Розвиток енергетики ВДЕ посилить енергонезалежність країни, відтак це перестане бути сильним важелем політичного чи військового впливу інших країн, а в разі пошкоджень електростанції відновлювальних джерел енергії не нестимуть серйозних екологічних наслідків для навколишнього середовища.

Список використаних джерел

1. Відновлювальна енергетика України. URL: <https://mcl.kiev.ua/vozobnovlyaemaya-energetika-ukrainy/>
2. Вітроенергетика України за 2022 рік додасть орієнтовно 1 ГВт потужностей – глава УВЕА. URL: <http://reform.energy/news/vitroenergetika-ukraini-za-2022-rik-dodast-orientovno-1-gvt-potuzhnostey-glava-uvea-19724>

3. Глава Solar Generation Ігнат'єв: Зруйнована війною галузь зеленої енергетики в Україні – на грані банкрутства. Що далі? URL: <http://reform.energy/news/glava-solar-generation-ignatev-zruynovana-viynoyu-galuz-zelenoi-energetiki-v-ukraini-na-grani-bankrutstva-shcho-dali-20138>

4. Мегавати війни: втрати, здобутки та перспективи вітроенергетики в Україні. URL: <https://eco.rayon.in.ua/topics/533793-megavati-viyni-vtrati-zdobutki-ta-perspektivi-vitroenergetiki-v-ukraini>

5. Сектор відновлюваної енергетики України до, під час та після війни. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/sector-vidnovlyuvanoyi-energetyky-ukrayiny-do-pid-chas-ta-pislya-viyny>

6. Через війну в Україні не працюють 90% потужностей вітрової енергетики. URL: <https://www.example.com/url/to/full/document.html>

Анна ГУГНЯК

студентка другого курсу освітньої програми

«Суспільне і приватне врядування»,

НаУКМА

СИСТЕМА ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Ключові слова: освіта, Університет Глазго, підходи до навчання, студенти, активні методи навчання.

Мета дослідження: проаналізувати підходи до навчання в університетах Великобританії, визначити переваги й недоліки у підходах, можливості впровадження в Україні кращих освітніх практик.

Якісний та активний підхід до навчання формує у студента глибоке розуміння матеріалу, а також вчить критично мислити. Нині філософією змісту британської освіти є спрямованість на підготовку молоді до дорослого життя та озброєння необхідними професійними кваліфікаціями. Так, згідно Закону 2000 р. «Про навчання та навички» (Education and Skills), освітні інституції (переважно рівня старшої школи та вище) мають право пропонувати учням для вивчення лише курси, закінчення яких дає право на отримання офіційно визнаних кваліфікацій [2, с. 10].

За моїми спостереженнями, у Великобританії використовують активні методи навчання. Як показує практика, застосування активних методів навчання стимулювало пізнавальну активність студентів і формувало креативне мислення. Студент виступав «суб'єктом» навчання, виконував творчі завдання, вступав у діалог із викладачем, ефективно комунікував з

іншими учасниками освітнього процесу з дотриманням формул мовленнєвого етикету [3, с. 151]. Ці методи допомагають студентам та учням краще зрозуміти навчальний матеріал та зберегти зацікавленість до навчання, що є надзвичайно важливим у сучасному світі, де знання та навички постійно змінюються.

Зазначимо також, що університети Великобританії автономні у встановленні методів контролю роботи і знань студентів: більшість робить наголос на підсумкових екзаменах, часто проводиться поточний контроль з урахуванням його результатів під час вирішення питання про перехід на наступний курс чи рівень [1, с. 33].

Навчання в університетах Великобританії базується на ідеї, що студенти мають здебільшого вміння правильно організувати свій час та серйозно підходити до навчання у процесі здобуття знань. Це означає, що викладачі створюють сприятливі умови для того, щоб студенти могли самостійно поглиблюватись у матеріал та критично мислити при розв'язанні будь-яких питань. Невід'ємною частиною побудови навчального процесу є тайм-менеджмент. Вміння розпоряджатись своїм часом так, щоб з максимальною ефективністю та продуктивністю виконувати поставлені задачі.

Маючи власний досвід навчання в університеті Глазго, навчальні програми зазвичай складаються з лекцій, семінарів, практичних занять та самостійної роботи. Лекції проводяться з метою ознайомлення студентів з новими темами та концепціями, а семінари – для того, щоб студенти більш глибоко зрозуміли матеріал та вміння його застосовувати на практиці. Цікавим є те, що здебільшого семінарські заняття або як їх називають тут «workshops», «tutorials» – не оцінюються. Така методика допомагає студенту розібратись у питаннях, які постали у нього/неї та не хвилюватись за бал, який студент/ка може отримати.

Щодо практичних занять, зазвичай, вони мають на меті навчати студентів конкретним навичкам та вмінням. Наприклад в університеті Глазго підхід до навчання побудований саме так. З предмету Family Law, який я вивчала, викладачі намагались створити реальні умови в яких перебуває юрист та дають дуже ймовірні кейси з якими ти можеш стикатись у майбутньому.

Методика оцінювання дуже цікава. На прикладі університету Глазго шкала оцінювання в цьому навчальному закладі не 100-бальна, а 22-бальна. Для кожного балу є своя буква. Наприклад високі бали розділені від A1 – A5, що означає «excellent». B1-B3 – трішки нижчі «very good». C1-C3 – «good». D1-D3 – «satisfactory». E1-E3 – «weak». Оцінювання здійснюється через виконання різноманітних завдань, таких як складання іспитів, написання доповідей або есе. Часто з оцінкою пов'язані показники,

такі як участь у дискусіях та доповідях, домашні завдання. Проте найпоширенішим видом є написання есе на великі обсяги.

Поглянемо також на систему Moodle в університеті Глазго. Вона побудована дуже зрозуміло та зручно. Також зручним є те, що кожну лекцію викладачі записують та розміщують на платформі, а також дають можливість ввімкнути субтитри для іноземних студентів, що допомагає не пропустити важливих тез та думок. Також при здачі своєї роботи є програма, яка перевіряє відразу роботу на плагіат Turnitin. І студент може подивитись, скільки відсотків плагіату в його роботі відразу при здачі свого напрацювання. Повертаючись до оцінювання, на Moodle викладачі не просто ставлять оцінку за роботу, а дають розгорнутий, ґрунтовний відгук. Що варто покращити, що чудово вийшло. Це дає змогу зрозуміти студенту свої помилки та покращувати свої роботи в майбутньому, звертаючи увагу на відгук спеціаліста.

В Україні викладачі та вчителі також все більше переходять до активного способу навчання як і студентів так і учнів. Чудовою ініціативою було б запровадити систему оцінювання включаючи ґрунтовний, розгорнутий відгук. Це давало студенту повне розуміння, що не так з його роботою та спонукало покращувати його напрацювання в майбутньому. Запровадження не ставити бали за семінарські заняття також можливе. Проте в цьому є свої як переваги так і мінуси. Деякі студенти можуть зловживати цим та не готуватись до семінарських занять, проте це було б чудовою практикою не створювати для студента додаткового стресу.

Висновки. Досвід Великобританії в освіті є корисним для українських університетів. Активний підхід до навчання формує у студента навички критичного та креативного мислення, взаємодії з людьми, вирішення комплексних завдань.

Список використаних джерел

1. Зарубіжна система вищої освіти : навч. посіб. / авт.-упоряд. М. І. Гагарін. Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. 102 с. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/7694/1/Gagarin_zaryb_VO.pdf
2. Мудра О., Мудрий Я. Вплив європейської освітньої політики на формування вищої освіти у Великій Британії. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 49, т. 2. С. 99-105. URL: https://aphn-journal.in.ua/archive/49_2022/part_2/17.pdf
3. Хома Т. В. Активні методи навчання в педагогіці вищої школи. *Педагогіка вищої школи*. 2020. № 69, т. 3. С. 149-152. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/31786/1/32.pdf>

*Аліна КУДІНА
магістриня освітньо-наукової програми
«Суспільна політика і врядування»,
НаУКМА*

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ключові слова: культурна дипломатія, російсько-українська війна, м'яка сила, жорстка сила, острів Зміїний, комунікація.

Метою дослідження є теоретичне дослідження механізму культурної дипломатії в умовах війни.

За визначенням Джозефа Ная, м'яка влада – це здатність впливати на інших для отримання бажаних результатів за допомогою привабливості, а не через примус чи підкуп. Держава може отримати бажані результати в світовій політиці тому, що інші країни бажають її слідувати за нею, поважаючи її цінності, наслідуючи її приклад та/або прагнучи до її рівня процвітання та відкритості [1]. Така влада базується та здійснюється за допомогою культури, цінностей і публічної політики. Це є інструментом для досягнення цілей (національних інтересів).

Хоча в світі реал-політик та автаркії жорстка сила лишається інструментом номер один, в сучасному світі, де всі країни пов'язані між собою, для жорсткої сили є певні обмеження. Це головним чином, ресурсні обмеження – ресурси фінансові, людські, часові, матеріальні тощо, яких потрібно набагато більше, ніж якби ми використовували м'яку силу. Крім того, жорстка сила може принести більше шкоди, ніж користі для досягнення національних інтересів, в тому числі політичним спротивом всередині країни та за кордоном. М'яка сила пов'язана з меншими ризиками, але нею важко користуватися, легко втратити і витратно відновлювати у разі втрати.

Приклад використання м'якої сили під час російсько-української війни надає Най. Роками США тиснули на Німеччину відмінити проєкт газопроводу Nord Stream 2, кажучи, що це ставить в залежність Європу від російського газу та ставить в небезпеку Україну, а також прийняти зобов'язання НАТО збільшити річні безпекові втрати на 2% ВВП. Російське повномасштабне вторгнення в Україну та злочини проти мирного населення в Київській області (Най згадує м. Буча), скоєні російськими солдатами, зробили росію настільки непривабливою для публічної думки, що Німеччині для того, щоби змінити свої рішення по обох питаннях, знадобилось лише пару днів. Але довгострокові ефекти втрати м'якої сили

росією ми лише очікуємо, при тому вони будуть залежати від результатів війни [2].

Проблема реалізації культурної дипломатії є наднаціонального масштабу, оскільки це є питання відносин між державами. Питання дипломатії напряду охоплює не тільки працівників МЗС та дипломатичних установ, але й всіх громадян України, іноземних громадян.

Після перших кроків в напрямку культурної дипломатії українському уряду та науковцям стало зрозуміло, що без системності у заходах ефективність зусиль не буде значною. Саме тому в 2015 році був створений Департамент публічної дипломатії при Міністерстві закордонних справ України. У 2017 році була створена державна установа «Український інститут», яка отримала повноваження у сфері культурної дипломатії. В 2021 році МЗС ставить акцент на стратегічне планування культурної дипломатії у зв'язку з виходом Стратегії публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України 2021-2025. Оскільки просувати культурну дипломатію треба спираючись на особливості кожної країни, в 2020-2021 проходять baseline-дослідження обізнаності громадян інших країн щодо України. На основі цих досліджень були зроблені висновки щодо пріоритетних напрямків просування культурної дипломатії.

У зв'язку з повномасштабною агресією росії, що почалась 24 лютого 2022 року, культурна дипломатія, м'яка сила – це саме те, що схилило світ на нашу користь та допомагає тримати війну на перших шпальтах кожної медіа-агенції.

Основними отримувачами комунікації стали іноземні політики та громадяни (крім рф та білорусі). Ефективними виявились меседжі щодо справжнього стану російської армії, щодо героїзму української армії та звичайних громадян, звернення президента, посил «надайте нам зброю і ми захистимо себе самі», жарти та меми тощо. Неефективним виявився меседж «закрити небо», оскільки для західних країн це виявилось неможливим з ряду причин.

З моменту вторгнення стали іконічними відео з острова Зміїного, де українські прикордонники дали гідну відповідь російському військовому кораблю [3], жінки з Херсонщини, яка рекомендує окупантам покласти насіння в кишеньку, щоби на місці їхніх трупів проросли соняхи [4], численні відео, де трактори вивозять російські несправні танки [5], численні історії та міські легенди (про те, як вкрали танк, чи про привида Києва). Ці історії змогли донести до західного читача/ глядача, що українці гідно, мужньо та з гумором стоять на захисті Батьківщини, що ніхто з пересічних громадян не буде йти на поступки агресора. Ці історії змогли переконати західних політиків постачати важке озброєння до України, а пересічних громадян – що українці сильні духом, готові захищатися, а тому

справа цих громадян – допомогти українцям, що знаходяться у скрутному стані.

Ба більше, вислів про російський військовий корабель став неофіційним гаслом війни. Він звучав на протестах у містах по всьому світу. Відео набирає мільйони переглядів на платформі YouTube. Укрпошта випустила марку з цим висловом, ціна на цю марку зросла до 2800 доларів (2200 євро) на міжнародному торговому майданчику eбай [6].

Точкою неповернення стала картина, що відкрилася після звільнення від російської окупації Київської області – міст Буча, Гостомель, Ірпінь, Бородянка тощо. Звірства, вбивства, тортури, гвалтування, що їх вчинили окупанти вразили всю міжнародну спільноту. Ці міста Київської області відвідали Президент Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн та Високий представник ЄС Жозеп Боррель, президенти Євроради, Словаччини, послы США, Сполученого Королівства, канцлер Австрії, президент Стортингу Королівства Норвегія, керівники парламентів Чехії та Польщі, прем'єр-міністр Болгарії, Фінляндії, Португалії, глави МЗС Естонії, Литви та Латвії, Франції, Німеччини, Північної Македонії, спікери парламенту Молдови, Грузії, Північної Македонії, Румунії та Швейцарії, Ірландії, міністр оборони Естонії, Єврокомісар з кризового менеджменту, конгресмени США.

Висновки. Нове дихання українська м'яка сила отримала після початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України. Звірства та воєнні злочини російської армії, агресія російських громадян за кордоном, мужність українських захисників та захисниць, пересічних громадян України підірвали м'яку силу РФ та змусили майже весь світ встати на підтримку України. Така ситуація неймовірно підняла м'яку силу України, зацікавила іноземців дізнатися більше про нашу країну. Якщо Україну раніше іноземці могли асоціювати зі словами «корупція» та «жертва», то зараз вони асоціюють зі словом «мужність».

Список використаних джерел

1. Nye J. S. Public Diplomacy and Soft Power. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 2022. № 616, p. 94. URL: <http://www.jstor.org/stable/25097996>
2. Nye, J. S. (2022). Soft Power After Ukraine. *Project Syndicate*. URL: <https://www.project-syndicate.org/commentary/soft-power-after-russia-war-in-ukraine-by-joseph-s-nye-2022-05>
3. 'Go fuck yourself', Ukrainian soldiers on Snake Island tell Russian ship – audio. 25.02.2022. *Guardian*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=6Y2iVHUMZhg&ab_channel=GuardianNews.

4. Sharma S. Brave Ukrainian woman tells Russian soldier: 'Put sunflower seeds in your pocket so they grow when you die'. *Independent*. 25.02.2022. URL: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/ukraine-russia-soldier-woman-confrontation-b2022993.html>

5. Chaturvedi A. Ukrainian Farmer "Steals" Russian Tank Using Tractor, Internet Delighted. *NDTV*. 01.03.2022. URL: <https://www.ndtv.com/world-news/ukrainian-farmer-steals-russian-tank-using-tractor-internet-delighted-2796370>

6. Марки «русский военный корабль, иди...» розкупили у відділеннях Укрпошти. Їх продаватимуть онлайн. *Західний полюс*. 21.04.2022. URL: <https://z-polus.info/novyny/ukraintsi-vishikuvalisya-v-chergu-za-mark>

Євген КУМКА

магістр освітньо-наукової програми

«Суспільна політика і врядування»,

НаУКМА

ЦИФРОВИЙ РОЗВИТОК ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Ключові слова: освіта, воєнний стан, цифровий розвиток, внутрішньо переміщені особи, соціальний захист.

Метою дослідження є теоретичне дослідження методів, засобів та форм реалізації державної політики цифрового розвитку у сфері освіти в умовах війни.

Війна, яка розпочалася у 2014 році, стала серйозним викликом для української освіти через появу внутрішньо переміщених осіб. Через анексію Криму та втрату частини територій Донецької та Луганської області, кількість людей, які змушені були покинути своє постійне місце проживання та переїхати в іншу частину України сягнуло великої позначки [1, с. 237].

Термін внутрішньо переміщена особа найчастіше використовується у нормативно-правових актах. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» дає таке визначення: «Внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або

покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [2].

До 2014 року в Україні не було законодавчої бази щодо захисту прав і свобод ВПО, яка б регулювала питання соціального захисту чи в наданні освітніх послуг. Лише в червні 2014 року було затверджено «План заходів, пов'язаних із соціальним забезпеченням громадян України, які переміщуються з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції», де було зазначено, що потрібно «забезпечити щодо громадян України, які переміщуються з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції: сприяння у продовженні навчання та здобуття освіти». Ці обов'язки повинні були виконуватися Міністерством освіти та науки України, державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування [2].

Нормативно-правових актів, до 2014 року, щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні не було, проте влада змогла відпрацювати весь необхідний «алгоритм реагування на екстрено виниклу ситуацію із забезпеченням прав на навчання» [1, с. 240]. Центральний орган виконавчої влади, згідно статті 11, частини 4 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»: «створює умови для здобуття громадянами дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної освіти, професійно-технічної, вищої освіти з урахуванням відомостей щодо внутрішнього переміщення осіб; здійснює в межах повноважень координацію діяльності органів виконавчої влади, ...; координує діяльність місцевих органів управління освітою в частині формування оптимальної мережі закладів...; формує щороку пропозиції та доводить до підпорядкованих навчальних закладів державне замовлення на підготовку кадрів, ... з урахуванням кількості внутрішньо переміщених осіб.

Забезпечення стипендіями для внутрішньо переміщених осіб, які навчалися у ЗВО України відбувалося належним чином і був відпрацьований певний механізм [3]. Можемо стверджувати, що процес надання освітніх послуг внутрішньо переселеним особам був відповідальністю виключно навчальних закладів та, подекуди, органів місцевого самоврядування. Повна реалізація надання таких послуг могла бути при контролі з боку територіальної громади чи локальних освітніх установ для уникнення фактів відмови у зарахуванні в навчальний заклад.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року в Україну спричинило масову паніку по всій території держави. Наступного дня Міністерство освіти та науки України рекомендувало призупинити освітній процес у всіх навчальних закладах терміном на два тижні. Цей крок мав на меті убезпечити всіх учасників освітнього процесу.

Такий крок був безальтернативним і не має права на оцінку, адже станом на 25 лютого низка міст та сіл опинилися під тимчасовою окупацією. «Більше 10 мільйонів людей вимушені були покинути свої домівки: 6,5 мільйона у межах країни, 3,9 мільйона виїхали за кордон. Більшість із цих людей – жінки та діти. ЮНІСЕФ повідомляє, що більше половини українських дітей – 4,3 мільйона з 7,5 – вимушені були покинути свої домівки через війну» [4].

МОН створило інтерактивну мапу, де щодня оновлюється інформація про пошкодженні навчальні заклади, додатково там розміщують фотографії пошкоджених шкіл чи університетів [5].

Ситуація в країні загострювалась щоденно, проте «з 14 березня освітній процес в областях, де безпекова ситуація це дозволила, почав відновлюватися» [4]. Заклади освіти спільно з органами місцевого самоврядування на свій розсуд приймали рішення у якому форматі проводити навчання. Проте, варто зауважити, що школи та університети були більшою мірою підготовленими до такої ситуації в плані надання освітніх послуг у цифровому форматі. Пандемії COVID-19 кардинально змінила процес навчання у період карантину, тому більшість закладів освіти проводили онлайн-формат навчання.

У 2021 році Міністерство освіти та науки України визначило пріоритетні завдання у наданні освітніх послуг на 2022 рік. Проте війна внесла свої корективи і з'явилися нововведення, такі як: виділення коштів на відновлювання пошкоджених навчальних закладів; забезпечення навчальних закладів укриттями на випадок повітряної тривоги чи інших непередбачуваних ситуацій; перехід на підручники в онлайн-форматі, тощо [6].

Загалом, Україна була підготовленою до такої ситуації внаслідок практичного досвіду в попередні роки. Міністерство освіти та науки України підготувало необхідні нормативно-правові акти щодо внутрішньо переселених осіб ще у 2014 році, а пандемія коронавірусу застала українські заклади освіти оцифрувати свою освітню систему, що допомогло продовжити навчальний процес під час воєнного стану.

Висновки. Більшість закладів освіти в Україні старанно опрацьовують різноманітні варіанти цифровізації системи навчання. Українські університети на основі побажань студентів та викладачів створюють стратегії цифрового розвитку свого навчального закладу, а деякі вже на кінцевому етапі її реалізації.

Список використаних джерел

1. Тимчук Л. І. Забезпечення доступу до освіти як умова успішної соціалізації внутрішньо переміщених осіб. URL:

<http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19936/Tymchuk.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>

3. Реалізація права на освіту внутрішньо переміщеними особами. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13343/30.pdf>

4. Освіта і війна в Україні (24 лютого – 1 квітня 2022). URL: <https://cedos.org.ua/researches/osvita-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-1-kvitnya-2022/>

5. Інтерактивна мапа зі зруйнованими та пошкодженими закладами освіти. URL: <https://cedos.org.ua/researches/osvita-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-1-kvitnya-2022/>

6. Пріоритетні завдання Міністерства освіти та науки України на 2022 рік, які потребують залучення додаткової підтримки Партнерів з розвитку. URL: <https://drive.google.com/file/d/1via2dVfpDtLciO0118Bv5mNeqrq8YEqX/view>

Денис КОПИЛОВ

*студент першого курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»,
НаУКМА*

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ГАЛУЗІ РОСЛИННИЦТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ключові слова: рослинництво, сільське господарство, воєнний стан, національна економіка, потенціал.

Мета дослідження – визначити проблеми галузі рослинництва в Україні в умовах воєнного стану.

Рослинництво є галуззю сільського господарства, яке є однією з найважливіших сфер національної економіки України. Завдяки природним та історичним особливостям українське рослинництво має значний експортний потенціал.

Почнемо з ґрунту, що цікавить нас, як основний засіб виробництва рослинної продукції. На теренах України переважає більшість: чорноземи, які відрізняються високою врожайністю через великий вміст багатого мінеральними та органічними речовинами маси – гумусу. Український клімат характеризується великою (260) кількістю сонячних днів на рік при

середній температурі літа у 20,2 градуси. Опади складають біля 500 мм на більшій частині території, а у степовій зоні 150-200. Гідрологічні ресурси, необхідні для зрошення культур, змінюють свою наявність від рясної на півночі до майже відсутньої на півдні країни. Це змушувало до капітальних інвестицій в інфраструктуру зрошення, що представлена низкою великих водосховищ на Дніпрі та відвідним каналам [1, с. 5-17].

Організаційно рослинництво було розділено між колективними і особистими господарствами. Перші виробляли абсолютну більшість зернових, другі більшість овочів, фруктів і ягід. Реалізація продукції перших виробників в повному обсязі відбувалась на підприємства харчової промисловості, другі же продавали свій врожай на ринках. Цей дисбаланс зберігався довгі роки розвитку рослинництва. Навіть зараз у видозміненому форматі він існує, як ми побачимо далі [1, 36-38]. Поки ж повернемося до змін в галузі спричинених здобуттям незалежності і ринковими реформами.

З одного боку, рослинництво потрапило в ринкові умови після 1991 року, з іншого, держава продовжувала обмежувати ресурси галузі. А саме, не давала права на продаж землі, зробивши її цінність нульовою і відповідно позбавивши фермерство кредитного ресурсу. До цього ж додалась система розпаювання земель, яка передбачала розподіл земель колишніх колгоспів між їх працівниками, що позбавляло існуючі підприємства ключового виробничого ресурсу. Таким чином зараз 42,7 млн гектарів сільськогосподарських земель 27.7 млн володіють колишні колгоспники. Ще 10,1 млн володіє держава, шляхом організації різних форм власності. Отже, абсолютна більшість приватних підприємств не володіють землею, яку вони обробляють [2, с. 2-5].

Повертаючись до одноосібних фермерів, навіть у Запорізькій області де селяни отримали найбільші за площею ділянки, їх 7 гектарів на людину за мало для ефективного ведення господарства. Найбільш маржинальна в тамтешніх умовах культура: соняшник приносить домогосподарству біля 8 тисяч гривень у місяць на людину, що зовсім не багато. Що вже казати про господарства у інших областях, де фермери мали ще менші землі. Таким чином очевидно, що масового малого фермерства бути не може і землі мають концентруватись [2, с. 8-10].

Концентруються землі в наступних 4 категоріях власної організації.

Перша. Фермери, які почали орендувати землі своїх односельчан. Вони склали нижній шабель товарного виробництва з земельним банком біля 100 гектарів. Конкуренцію на ринку вони витримують за рахунок швидкості у прийнятті рішень і оптимізації податків (0-100 грн з гектару проти 2200 грн і вище у агрохолдингах). Крім того саме вони є продовжувачами справи радянських прибудинкових господарств у справі вирощування важко масштабованих продуктів, у першу чергу, садівництво

та овочівництво. Саме ці дві ніші вони монополізували і конкурують на полках торговельних мереж лише з імпортом.

Наступна категорія, яка зайняла середній шабель ринку це – реорганізовані у підприємства колгоспи із землями у тисячі гектар. Їх досі багато, хоча менше ніж в 1990-ті, бо саме вони утворювали основу агрохолдингів. Слабкі ставали джерелом техніки, запчастин і кадрів для фермерства. Конкурентними же перевагами на час створення були нульові капітальні витрати і налагоджена схема збуту.

Малі агрохолдинги – господарства з багатьма десятками тисяч гектарів під монокультурами. Їх конкурентними перевагами в умовах 0 вартості землі стали можливості з концентрації капіталу, які можна направити на озброєння праці сучасними засобами виробництва та мінімізації витрат через уніфікацію.

Великі агрохолдинги, верхівка структурного розвитку рослинництва, володіють сотнями тисяч гектар під різними культурами. Конкурують за рахунок доступу до кредитного капіталу, вибудовування власних вертикально інтегрованих структур, від селекції до реалізації. Хрестоматійний приклад – міжнародна компанія у сфері харчових та агротехнологій (МХП) [3; 4].

Отже товарне виробництва в рослинництві склалось унікальним чином, пристосувавшись до змін кінця ХХ сторіччя.

Традиційно основною зерновою культурою була пшениця. У 1991 році нею було засіяно 7,6 млн га і збір складав 28,9 млн т. В 2021 же посіяли 6,8 млн га, а врожай – 28,6 млн т. Ефективність врожайності пшениці значно виросла, та це ніяк не зрівняється з кукурудзою. Ця культура наростила площі з 1,2 до 5,6 млн га, а врожай виріс з 4,1 до 30,3 млн т.

Також не можна не зазначити активне залучення України після здобуття незалежності у світову аграрну торгівлю. Якщо з основних зернових культур наприкінці СРСР експортувалось 9 % кукурудзи, 7 % пшениці та 5 % ячменю, то у 2021 році – 79, 65 і 59 % відповідно. В середньому по всій галузі зростання експорту в 11 разів.

Крім великої трійки зернових заслуговують окремої уваги соняшник та рапс. Рапс кормова культура для худоби, яка набула розповсюдження на теренах України вже після 91, що пояснює стрімкий приріст площ засівання та врожайів. А от традиційний соняшник набув широкого розповсюдження у 2010 роки і вже в 2021 він і продукти переробки стали основними продуктами експорту галузі: біля 6 млрд доларів у тому ж році.

При цьому цікавим є факт відносно високого рівню переробки рапсу та соняшнику в масла та корма. В той час як переробки зернових відсутня.

Продовжуючи зрівняння довоєнних та фінальних радянських показників звернемо увагу на валовий збір зернових. У 1991 році він становив близько 55 млн т, а в 2021 році – 107 млн т [5; 6].

Війна внесла корективи у розвиток галузі. Так на територіях де велись боєві дії оброблення земель проводилось не регулярно. Крім того трудові ресурси села зменшились через мобілізацію. Причому селяни мають менші, ніж містяни ресурси для ухилення від комісарів і тому село втрачає непропорційно багато чоловіків. Ще одним чинником проблем в галузі були обстріли і пошкодження інфраструктури. Та все це мало великого значення для галузі в цілому.

Реальними проблемами стали зовнішньо економічні зв'язки. З перших днів викликом став імпорт добрив які майже повністю постачались з Росії та Білорусі або вироблялись з сировини з цих країни вже в Україні. Схожа ситуація була з паливом та ситуація з ним додатково ускладнилась пріоритетним правом отримання його військовими.

Влітку 2022 року повстала проблема експорту, вітчизняні логістичні шляхи орієнтовані на порти виявились не робочими через морську блокаду. Виробники шукали альтернативні шляхи вивезення зерна та досі, після приватних та державних зусиль експорт знаходиться на рівні 70 % від 2021 року і це при зростанні цін на сільськогосподарську продукцію на світових ринках.

Саме через експортні обмеження найменш ефективні господарства вирішили не збирати врожай, що і спричинило падіння збору на 34,2 % порівняно з 2021 роком. Дійсно не можливість продати врожай ключова причина його зменшення, додатково окуповано лише 7,8 % території відносно 2021 року, що не може пояснити падіння врожаю на третину. Також більшість господарств зекономили на добривах через їх подорожчання спричинену проблемами з імпортом.

У 2023 році слід чекати стабілізації врожаю на рівні 70 млн т, тобто максимуму який може бути експортовано та використано в межах країни в сучасних обставинах.

Отже з точки зору галузі рослинництва ключовим завданням галузі і держави є налагодження збуту і другорядними деокупація територій, постачання дешевших добрив, подолання дефіциту робочої сили на селі, оновлення засобів виробництва, будівництво переробних підприємств тощо [7; 8].

Також слід зауважити що проблема експорту існувала і до війни, таким чином саме її вирішення має визначати спрямування державної політики в коротко і середньостроковій перспективі.

Післявоєнне відновлення буде йти за одним із трьох сценаріїв.

Повернення. Відновлення експортних можливостей, поновлення квот на українську продукцію згідно угоди про асоціацію з ЄС. Поява нових

агрохолдингів зі збільшенням частки іноземного капіталу в структурі власності. Зосередженість на екстенсивному розвитку: відновлення посівних площ

Одержавлення. Встановлення бар'єрів для приватних експортних та трейдингових компаній, з метою зайняття легкомонополізованого та наймаржинальнішого етапу виробництва, виправдовуючи це збором грошей для відбудови. В такому разі переваги агрохолдингів будуть зменшуватись, мале та середнє фермерство збільшувати свою частку, державні підприємства також почнуть грати значну роль. Ключовий інструмент доставки продукції в державні же порти: залізниця. Контроль над перевалочними тарифами так само буде висасувати гроші з галузі. В середньостроковій перспективі тупиковий шлях, хоча його елементи, особливо в тарифній сфері високо вірогідні.

Інтеграція. Швидке просування по шляху Євроінтеграції і отримання доступу до ринків ЄС. Нас чекають широкі можливості для експорту на преміальний ринок ЄС. Та основні продукти експорту українського рослинництва це зернові, які ЄС сам експортує. Тобто галузь повинна буде перебудовуватись згідно вимог європейського ринку. В першу чергу це розвиток в напрямку вироблення органічної і унікальної продукції. Високі

Висновки. В реальності як завжди їх елементи реалізовуватимуться одночасно, та для осмислення перспектив корисним було їх розділення. Спільним же можна назвати при будь-якому сценарії зменшення трудових ресурсів села та зростання капіталоозброєності праці в селі. Підйом малого фермерства через орієнтовані саме на нього програми міжнародної підтримки та притоку до села грошей зароблених військовими. Головним джерелом розвитку галузі буде експорт через зменшення внутрішньої попиту.

Список використаних джерел

1. Мартин А. Г., Осипчук С. О., Чумаченко О. М. Природно-сільськогосподарське районування України. Київ : ЦП «Компринт», 2015. 328 с.
2. Пугачов М., Кобець М. Земельна реформа в Україні. Київ : Проект ПРООН «Аграрна політика для людського розвитку», 2004. https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&url=https://shron1.chtyvo.org.ua/Puhachov_Mykola/Zemelna_reforma_v_Ukraini.pdf&ved=2ahUKewIwMqqrNf_AhWAAxAIHau7ABAQFnoECA4QAQ&usg=AOvVaw2muxqYMr5UYKYrtRnQeSvP
3. Агрохолдинги. URL: <https://latifundist.com/rating/top100#351>
4. Хто володіє українською землею. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/-50052874.html>

5. Аграрна Україна: до та після незалежності. URL: <https://latifundist.com/spetsproekt/284-agrarnaya-ukraina-do-i-posle-nezavisimosti#>

6. Рекордний 2021. URL: <https://latifundist.com/spetsproekt/956-rekordnij-2021--bilshe-100-mln-t-vrozhayu-mozhemo-zvikati-do-sotki-chi-tse-vinyatok>

7. Сучасний стан сільського господарства в умовах військового стану в Україні. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/17810/1/Zb%D1%96rnik%20NUCZU_2023_1_18.pdf#page=146

8. Як війна трансформує АПК. URL: <https://mind.ua/publications/20245249-mind-intelligence-yak-vijna-transformue-apk>

Роман ЛИСЕНКО

*студент другого курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»,
НаУКМА*

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА НАДАННЯ ДЕРЖАВНИХ ПОСЛУГ

Ключові слова: цифрова трансформація, конфіденційність, безпека даних, державні послуги, ефективність.

Метою дослідження є розгляд впливу цифрової трансформації на надання державних послуг, аналіз викликів та бар'єрів у впровадженні цифрових технологій для надання державних послуг та визначення етичних та правових наслідків використання цифрових технологій у наданні державних послуг.

Вплив цифрової трансформації на надання державних послуг: Аналіз якості, ефективності та доступності

Цифрова трансформація докорінно змінила спосіб надання державних послуг. Вона дозволила урядам надавати громадянам послуги кращої якості, підвищити операційну ефективність і доступність. Ми розглянемо вплив цифрової трансформації на надання державних послуг, зосередившись на ключових сферах якості, ефективності та доступності.

Цифрова трансформація значно покращила якість надання державних послуг. Використовуючи цифрові технології, уряди можуть надавати громадянам більш персоналізовані та ефективні послуги. Наприклад,

онлайн-портали та додатки дозволяють громадянам отримати доступ до низки державних послуг, таких як подача податкових декларацій, оформлення паспортів та поновлення водійських прав, не виходячи з дому. Це позбавляє громадян необхідності фізично відвідувати державні установи, заощаджуючи їхній час і гроші.

Цифрові технології також дають можливість урядам збирати та аналізувати дані про надання послуг, що дозволяє їм визначати сфери, які потребують вдосконалення, та підвищувати якість своїх послуг. Наприклад, аналізуючи відгуки громадян, уряди можуть визначити сфери, в яких послуги не відповідають вимогам, і вжити заходів для їх покращення [2].

Цифрова трансформація також має значний вплив на ефективність надання державних послуг. Оцифровуючи та автоматизуючи процеси, уряди можуть скоротити час і ресурси, необхідні для надання послуг. Це не лише робить процес швидшим та ефективнішим, але й зменшує ймовірність помилок та підвищує точність [4].

Наприклад, оцифрування процесів реєстрації земельних ділянок скорочує час, необхідний для завершення транзакцій, зменшує потребу в паперовій документації та підвищує точність даних. Так само автоматизація процесів збору податків полегшує громадянам сплату податків, зменшує потребу в ручному втручанні та покращує збір надходжень.

Цифрова трансформація також зробила державні послуги більш доступними для громадян. Використовуючи цифрові технології, уряди можуть охопити громадян у віддалених і недостатньо обслуговуваних районах, які раніше мали проблеми з доступом до державних послуг. Це особливо важливо в країнах, що розвиваються, де доступ до державних послуг часто обмежений [5].

Наприклад, мобільні сервіси та кіоски надають громадянам доступ до низки державних послуг навіть у районах з обмеженим доступом до Інтернету. Це дає змогу громадянам отримати доступ до таких послуг, як охорона здоров'я, освіта та соціальне забезпечення, навіть якщо вони розташовані у віддалених районах.

Виклики та бар'єри у впровадженні цифрових технологій для надання державних послуг: Рішення та стратегії для державного сектору

Цифрова революція принесла значні зміни в наше життя, в тому числі в спосіб взаємодії з державним сектором. Уряди в усьому світі інвестують значні кошти в цифрові технології, щоб надавати кращі державні послуги. Однак впровадження цифрових технологій у державному секторі є складним завданням, що супроводжується бар'єрами та перешкодами, які необхідно подолати. Ми розглянемо виклики та бар'єри у впровадженні

цифрових технологій для надання державних послуг, а також запропонуємо рішення та стратегії для державного сектору.

Однією з суттєвих проблем у впровадженні цифрових технологій для надання державних послуг є брак цифрової грамотності серед громадян. Цифрові технології вимагають від людей певного рівня цифрових навичок для їх ефективного використання. Багато громадян, особливо в громадах з недостатнім рівнем обслуговування, не мають необхідних навичок, щоб орієнтуватися в цифрових послугах. Як наслідок, вони можуть не мати доступу до основних державних послуг, таких як охорона здоров'я чи освіта, які доступні лише онлайн [1]. Уряди повинні інвестувати в програми цифрової грамотності, які навчають громадян, як використовувати цифрові технології для доступу до державних послуг [6].

Ще однією перешкодою для впровадження цифрових технологій у державному секторі є цифровий розрив. Цифровий розрив – це розрив між тими, хто має доступ до цифрових технологій, і тими, хто його не має. Цей розрив може бути зумовлений такими факторами, як географія, дохід або освіта [1]. Уряди повинні вжити заходів для подолання цифрового розриву, надаючи доступ до цифрових технологій громадам, які не мають достатнього рівня обслуговування. Цього можна досягти за допомогою таких ініціатив, як надання безкоштовного або дешевого доступу до Інтернету, розповсюдження цифрових пристроїв серед недостатньо охоплених громад та інвестування в інфраструктуру для покращення інтернет-зв'язку.

Конфіденційність і безпека даних також є значними перешкодами на шляху впровадження цифрових технологій для надання державних послуг. Уряди повинні забезпечити захист даних громадян і недопущення порушення їхнього приватного життя. Цього можна досягти шляхом впровадження надійних законів про захист даних, забезпечення безпеки та шифрування цифрових технологій, а також надання громадянам можливості відмовитися від збору даних [6]. Крім того, уряди повинні забезпечити наявність необхідних ресурсів для виявлення та ефективного реагування на кіберзагрози.

Ще однією проблемою впровадження цифрових технологій у державному секторі є відсутність інтеграції між різними системами. Уряди часто використовують кілька систем для надання державних послуг, і ці системи можуть неефективно взаємодіяти одна з одною [1]. Це може призвести до неефективності та помилок, що ускладнює доступ громадян до державних послуг. Уряди повинні забезпечити інтеграцію цифрових систем для надання громадянам безперешкодного користувацького досвіду. Цього можна досягти, інвестуючи в рамки та стандарти інтероперабельності, які гарантують, що різні системи можуть взаємодіяти одна з одною.

Вивчаючи досвід Канади, визначено, що значним викликом у впровадженні цифрових технологій для надання державних послуг є опір змінам, оскільки чимало людей неохоче впроваджувати нові технології. Тому уряд повинен інформувати своїх громадян про переваги цифрових технологій та забезпечувати зручність цифрових послуг для користувачів [7].

Етичні та правові наслідки використання цифрових технологій у наданні державних послуг: Рамки для конфіденційності, безпеки та підзвітності

У сучасному світі цифрові технології зробили революцію у сфері надання державних послуг. Цифрові технології дозволили урядам надавати послуги громадянам швидко та ефективно. Однак, зі збільшенням використання цифрових технологій у наданні публічних послуг виникають етичні та правові наслідки, які необхідно враховувати. Етичні та правові наслідки використання цифрових технологій у наданні державних послуг включають конфіденційність, безпеку та підзвітність.

Недоторканність приватного життя є основоположним правом кожного громадянина. З використанням цифрових технологій уряди збирають і зберігають особисту інформацію громадян. Ця інформація включає імена, адреси, номери телефонів та інші персональні дані. Збір і зберігання цих даних викликає занепокоєння щодо недоторканності приватного життя. Уряди повинні забезпечити, щоб особиста інформація громадян збиралася і зберігалася таким чином, щоб захистити їхнє приватне життя. Уряди повинні запровадити механізми, які захищають приватність громадян, гарантуючи, що їхня особиста інформація не буде передана стороннім особам.

Безпека є ще одним етичним і правовим наслідком використання цифрових технологій у наданні державних послуг. Уряди повинні забезпечити захист особистої інформації громадян. Використання цифрових технологій означає, що існує ризик кібератак, які можуть скомпрометувати особисту інформацію громадян [4]. Уряди повинні запровадити механізми, які гарантують безпеку персональних даних громадян. Цього можна досягти за допомогою технологій шифрування та інших заходів безпеки, які захищають особисту інформацію громадян від кібератак.

Для вирішення етичних і правових наслідків використання цифрових технологій у наданні державних послуг необхідно створити основи для захисту приватності, безпеки та підзвітності. Ці рамки повинні забезпечити захист приватного життя громадян, безпеку їхньої особистої інформації та підзвітність урядів за свої дії. Ці рамки можуть бути досягнуті за

допомогою законодавства та нормативно-правових актів, які регулюють використання цифрових технологій у наданні публічних послуг [3].

Однією з основ для забезпечення конфіденційності, безпеки та підзвітності є Загальний регламент про захист даних (General Data Protection Regulation, GDPR) [8]. GDPR – це регламент, запроваджений Європейським Союзом для захисту приватного життя громадян. GDPR регулює збір та обробку персональних даних організаціями. Регламент вимагає, щоб організації отримували згоду від громадян перед тим, як збирати та обробляти їхні персональні дані. GDPR також зобов'язує організації впроваджувати заходи безпеки, які захищають персональні дані громадян від кібератак. Крім того, регламент вимагає від організацій бути прозорими у використанні персональних даних громадян.

Ще однією основою для забезпечення конфіденційності, безпеки та підзвітності є стандарт ISO/IEC 27001 [9]. Стандарт ISO/IEC 27001 – це стандарт, який забезпечує основу для управління інформаційною безпекою. Стандарт вимагає від організацій впроваджувати заходи безпеки, які захищають їхні інформаційні активи від кібератак. Крім того, стандарт вимагає від організацій впровадження системи моніторингу та вдосконалення системи управління інформаційною безпекою.

Висновки. Хоча цифрова трансформація покращила доступність державних послуг, існують побоювання, що вона може виключити певні групи громадян, які не володіють необхідними цифровими навичками або не мають доступу до технологій. Щоб вирішити цю проблему, уряди повинні інвестувати в програми цифрової грамотності та надавати доступ до технологій громадам, які не отримують належних послуг.

Впровадження цифрових технологій для надання державних послуг пов'язане зі значними викликами та бар'єрами, які необхідно подолати. Ці виклики включають відсутність цифрової грамотності, цифровий розрив, конфіденційність і безпеку даних, відсутність інтеграції між системами та опір змінам. Для подолання цих викликів уряди повинні інвестувати в програми цифрової грамотності, долати цифровий розрив, забезпечувати конфіденційність і безпеку даних, інтегрувати цифрові системи та інвестувати в стратегії управління змінами. Таким чином, уряди зможуть надавати кращі державні послуги, які відповідатимуть потребам та очікуванням громадян.

Насамкінець, не можна ігнорувати етичні та правові наслідки використання цифрових технологій у наданні державних послуг. Впроваджуючи вказані в дослідженні рамки, уряди можуть гарантувати, що переваги цифрових технологій у наданні державних послуг реалізуються без шкоди для приватності громадян.

Список використаних джерел

1. Daub M., Domeyer A., Abdulkader Lamaa, and Renz F. Digital Public Services: How to Achieve Fast Transformation at Scale. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/public-and-social-sector/our-insights/digital-public-services-how-to-achieve-fast-transformation-at-scale#/>
  2. Eggers, W. D., Hurst S. Delivering the digital state: What if state government services worked like Amazon? *Deloitte Insights*. November 14, 2017
  3. 2023–2026 Data Strategy for the Federal Public Service. URL: <https://www.canada.ca/en/treasury-board-secretariat/corporate/reports/2023-2026-data-strategy.html>
  4. Osborne S. P., Cucciniello M., Nasi G. et al. Digital transformation, artificial intelligence and effective public services: challenges and opportunities. URL: <https://doi.org/10.1007/s43508-022-00058-7>
  5. O'Mahony J. et al. Rethinking the digital dividend: Government needs to deliver better citizen digital experiences, Adobe and Deloitte, 2019.
  7. Canada's Digital Ambition 2022. URL: <https://www.canada.ca/en/government/system/digital-government/government-canada-digital-operations-strategic-plans/canada-digital-ambition.html>
  8. General Data Protection Regulation. URL: <https://gdpr-info.eu>
  9. ISO/IEC 2700 стандарт. URL: <https://www.iso.org/standard/27001>
-

Сергій ЛИТВИНЕНКО

*студент першого курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»,
НаУКМА*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ COVID-19 ТА ВІЙНИ

Ключові слова: система охорони здоров'я, здоров'я нації, тривалість життя, медична реформа, медичні послуги, COVID-19, війна.

Мета дослідження – визначити тенденції функціонування медичної сфери України в умовах COVID-19 та війни.

Національна політика у сфері охорони здоров'я є одним з ключових аспектів суспільного життя та благополуччя громадян. Протягом останніх 13 років, від 2010 до 2023 року, ця сфера пройшла значні зміни та виклики, які вимагають уваги та аналізу. У цьому звіті я пропоную оглянути

національну політику у сфері охорони здоров'я в Україні за цей період та проаналізувати основні тенденції, досягнення та проблеми, що виникали.

Здоров'я нації є безцінним ресурсом, і належна увага до сфери охорони здоров'я є важливою складовою успішного розвитку суспільства та національної економіки. Від здоров'я нації залежить її економічне зростання та продуктивність. Здорові громадяни мають більшу можливість активно залучатися в економічну діяльність, сприяючи збільшенню робочої сили та підвищенню рівня продуктивності праці. Також ця сфера має вплив на політичну систему. Громадяни є активними учасниками політичного процесу, вони беруть участь у виборах, громадських обговореннях. Демографічні показники, такі як очікувана тривалість життя та рівень народжуваності, сильно залежать від стану здоров'я нації. Здорові громадяни мають більшу якість та тривалість життя, що сприяє збільшенню середнього віку населення та підвищенню демографічної стабільності.

Політика у сфері охорони здоров'я обов'язково має бути спрямована на розвиток здоров'я нації, інакше економіка стикнеться з низкою важливих проблем, таких як: зменшення продуктивності праці, погіршення якості життя громадян, зростання відсотка інвалідності та зниження рівня довголіття. Недостатня увага до охорони здоров'я може призвести до збільшення захворюваності, зниження рівня фізичної та розумової працездатності населення, а також до поширення епідемій та інфекційних захворювань, що призведе до вимирання населення. Брак якісної політики в охороні здоров'я також може призвести до нерівності доступу до медичних послуг та ліків, зокрема серед вразливих груп населення. Це може спричинити соціальні конфлікти, зростання нерівності та незадоволеності серед населення. Політика у сфері охорони здоров'я має допомагати боротися з демографічними викликами, зокрема старінням нації.

Загальний опис системи охорони здоров'я 2010–2023 років

Протягом досліджуваного періоду українська система охорони здоров'я зазнала значних змін та реформ, спрямованих на поліпшення доступності, якості та ефективності медичних послуг.

Період 2010-2013 відзначається відносною стабільністю економіки і системи охорони здоров'я. Проблеми тогочасної системи характеризуються відсутністю орієнтації на потреби пацієнтів, неефективність, невчасність, нераціональність і несправедливість, що є характерним і досі. Багато смертей у осіб до 75 років можна було б запобігти через належну профілактику та лікування. Надмірна госпіталізація становила до 60% від загальної кількості, а фінансування лікарень було в основному спрямоване на підтримку інфраструктури та

заробітну плату медичного персоналу. У 2013 році близько 25% населення, зокрема соціально незахищені верстви, не зверталися за медичною допомогою з фінансових причин. Також проблемною була система первинної медичної допомоги [1].

У 2014 році з'явилася потреба реабілітації поранених та медичної допомоги під час бойових дій на Донбасі. Також було втрачено значну частину території, що загрожувало національній системі охорони здоров'я. Проблеми в цій сфері залишалися такими ж.

У жовтні 2017 року розпочалося повномасштабне впровадження національної медичної реформи. Вона передбачає комплексне реформування системи охорони здоров'я. До 2023 було впроваджено перший етап реформи – створення інституту сімейних лікарів замість дільничних педіатрів і терапевтів та частково другий – реформування стаціонарів. Також передбачено третій етап реформи – реформування державних медичних центрів та науково-медичних інститутів. На першому етапі було успішно впроваджено принцип «гроші ходять за пацієнтом», який передбачає залежність зарплати сімейного лікаря від кількості його пацієнтів [2]. Ця реформа зазнала значної критики, проте вона поступово впроваджується і показує свою ефективність. Справжні труднощі у системі охорони здоров'я розпочнуться у 2020 році, посиляться – у 2022.

У 2020 році національна система охорони здоров'я зазнала значного удару, адже почалася пандемія COVID-19, яка стала значним викликом для держави та суспільства. Для подолання кризи уряд проводив низку заходів: було впроваджено карантин на всій території країни, заборонено масові заходи, введено обмеження щодо переміщення населення, посилено контроль за дотриманням санітарних норм та введено масове тестування на COVID-19.

Ці заходи мали великий вплив на систему охорони здоров'я та медичні установи. Було збільшено кількість ліжокмісць у лікарнях, приділено більше уваги закупівлі медичного обладнання та захисних засобів для медичного персоналу, було розроблено та впроваджено протоколи щодо діагностики, лікування та профілактики COVID-19.

У зв'язку з пандемією, було змінено пріоритети у державному бюджеті. Значні кошти були спрямовані на підтримку системи охорони здоров'я, у бюджеті з'явився новий фонд – для боротьби з COVID-19 [3]. Згодом було введено «ковідну тисячу», яка стимулювала людей іти вакцинуватися, щоб швидше подолати кризу. Також у 2021 році було розпочато програму «Здорова Україна», яка передбачала розвиток спорту для поліпшення здоров'я нації.

Наступним великим викликом стало повномасштабне вторгнення РФ в Україну. Внаслідок нього було зруйновано багато медичних установ, кількість поранених та травмованих від війни постійно зростає. Медична

система змогла вистояти найважчі місяці, у тому числі завдяки ефективній політиці. Варто відзначити важливість медичної реформи, адже управлінська та фінансова автономія, упроваджена під час реформ у 2018-2021 роках, допомогла лікарням швидко реагувати та діяти на місцях, що сприяло ефективності і стійкості медичної системи [4].

Загалом, національна політика у сфері охорони здоров'я зосереджена на постійному поліпшенні доступності, якості та ефективності медичних послуг для всього населення. Уряд здійснює регулятивні заходи, спрямовані на забезпечення стабільного фінансування, розвиток і модернізацію інфраструктури, підвищення кваліфікації медичного персоналу та впровадження інноваційних технологій у медичну практику. Крім того, акцентується увага на розвитку первинної медичної допомоги, профілактиці захворювань та залученні громадськості до збереження та покращення свого здоров'я, наприклад під час програми «Здорова Україна». Нові виклики, такі як пандемія та війна, змусили систему швидко адаптуватися та реагувати на нові потреби та загрози, але завдяки реформам та достатньо ефективному керівництву вдається зберігати стійкість та розвиватися в умовах непевності.

Тенденції системи охорони здоров'я

У цій частині я детально проаналізую основні показники національної політики у сфері охорони здоров'я в Україні за період з 2010 по 2023 роки. Розгляну кількісні дані та статистику, що відображають доступності медичних послуг, якість надання допомоги та інші ключові аспекти.

Перший показник, який прагну проаналізувати – очікувана тривалість життя в різній місцевості. До 2020 року було поступове зростання цього показника. Із 2010 до 2020 року тривалість життя зросла майже на півтора роки. Становивши у 2010 70,44 роки, а у 2019 – 72,01. У 2020 та 2021 році відбулося падіння показника, що було пов'язано, скоріше за все, із пандемією. Показник упав до 69, 77 роки [5]. Також можна помітити, що тривалість життя в сільській та міській місцевості відрізняється. До 2020 року різниця була майже у два роки. Це пов'язано із багатьма факторами, одним з яких є недостатній доступ до охорони здоров'я у сільській місцевості.

Другий показник, який я проаналізую – це коефіцієнт смертності дітей до одного року. Він невпинно спадає від 9,1 на 1000 новонароджених у 2010 році до 7,2 на 1000 новонароджених у 2021 році [5]. Це свідчить про покращення репродуктивного здоров'я нації та розвиток системи охорони здоров'я у цьому напрямку.

Третій та четверті показники – кількість лікарів та середнього медперсоналу в Україні. Цей показник демонструє значне падіння. Кількість лікарів у 2010-2023 роках впала майже у два рази із 224876 до

137549. Кількість середнього медперсоналу також зменшилася майже у два рази із 466816 у 2010 році до 241147 у 2023 [6]. Це демонструє безперспективність медичних спеціальностей. Через невелику заробітну плату та велику завантаженість та відповідальність дуже мало людей прагне працювати в медичній сфері. У деяких установах існує великий дефіцит. Через це деякі лікарі та середній медперсонал мають працювати понаднормово, що знижує ефективність роботи та задоволеність від неї. З цим показником терміново потрібно щось робити, адже може настати момент, коли медперсоналу буде настільки мало, що він буде не в змозі ефективно обслуговувати пацієнтів. Особливо важливо звернути увагу на цей пункт, адже кількість поранених і реабілітованих під час війни буде зростати. Також при можливій радіаційній аварії потрібно буде залучити велику кількість персоналу, який в цей час не зможе ефективно обслуговувати всіх пацієнтів. Всі ці ситуації можуть призвести до колапсу медичної системи, якщо терміново не почати змінювати політику щодо медперсоналу.

Перспективи системи охорони здоров'я

Перспективи медичної системи в Україні досить невизначені. У зв'язку зі складним становищем, викликаним війною та пандемією, медична система України потребує підтримки та великих ресурсів для відновлення та подальшого розвитку. Одним з ключових аспектів є збереження та залучення кваліфікованого медичного персоналу. Значне зменшення кількості медпрацівників може негативно позначитися на якості медичних послуг, тому необхідно приділяти увагу питанням привернення нових фахівців та підвищення мотивації наявних. Є кілька ключових факторів, які можуть покращити ситуацію. Наприклад, поступове впровадження медичної реформи може створити основу для сучасної, ефективної системи охорони здоров'я. Однак, важливо врахувати всі потреби системи, щоб забезпечити її успішну реалізацію. Також ми не повинні забувати, що після війни в Україні є можливість скористатися світовим та європейським досвідом в галузі охорони здоров'я. Це може стати додатковим стимулом для покращення медичної системи та надання високоякісних послуг населенню.

Важко передбачити майбутнє медичної системи, оскільки багато залежить від подій, що відбуватимуться в країні. Важливо мати на увазі можливість непередбачуваних ситуацій, наприклад, радіаційної аварії, та готуватися до них, забезпечуючи необхідні ресурси, резерви та стратегії для подолання викликів. Українська медична система має потенціал для подальшого розвитку та забезпечення якісних медичних послуг населенню. Проте це потребує постійної уваги, фінансування, залучення талановитих фахівців та впровадження сучасних технологій. Тільки

шляхом спільних зусиль держави, медичного співтовариства та громадян можна створити медичну систему, яка відповідає вимогам сучасного світу і забезпечує здоров'я та благополуччя українського народу.

Висновки. Отже, національна система охорони здоров'я постійно розвивається і видозмінюється. Медична реформа 2017 року поступово впроваджується, що сприяє розвитку медичної системи. Показники здоров'я нації поступово покращуються, зменшується відсоток дитячої смертності. Медична система загалом стикнулася з проблемою недостатнього фінансування, про що свідчить кількість медперсоналу, яка невинно падає через невеликі заробітні плати. Це свідчить про необхідність перегляду політики фінансування медичної системи. Також можна виділити проблему нерівного доступу до лікування в різних місцевостях, про що свідчить показник смертності в міській та сільській місцевості. Всі ці виклики нам варто подолати після закінчення війни, яка може створити ще чимало проблем для нашої державі, які мають вирішуватися за допомогою ефективної політики щодо системи охорони здоров'я.

Список використаних джерел

1. Корнийчук А. Трансформація системи охорони здоров'я України: стан та перспективи. *Український медичний часопис*. URL: <https://umj.com.ua/uk/novyna-63259-transformaciya-sistemi-oxoroni-zdorov-ya-ukraini-stan-ta-perspektivi>
2. SMART MEDIA. Медична реформа в Україні: розвиток попри війну. URL: <https://www.smartmedianews.org/post/медична-реформа-в-україні-розвиток-попри-війну>
3. Солонина Є. Бюджет під час пандемії: що змінилося для України. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/koronavirus-i-biudzhets/30553159.html>
4. Ковтонюк П., Корчак Т. Кризь війну: що відбулося з охороною здоров'я у 2022 році. *Українська правда*. URL: <https://life.pravda.com.ua/health/2023/04/3/253632/>
5. Демографічний щорічник Населення України за 2021 рік. URL: <http://db.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/>
6. Звіт про медичні кадри за 2022 (форма № 17). URL: <http://medstat.gov.ua/ukr/statdanMMXIX.html>

Михайло ЛЮБАШЕВСЬКИЙ

*студент другого курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»,
НаУКМА*

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У СФЕРІ ОСВІТИ (НА ПРИКЛАДІ АНІМЕ)

Ключові слова: компетентність, цифрові інструменти, технології, освіта, аніме.

Метою дослідження є розгляд ролі та користі компетенцій у сфері цифрових інструментів для людей, і конкретно студентів.

Цифрові інструменти – це програми чи інструменти, які використовуються для роботи з цифровими даними. Такі інструменти можуть бути як веб-додатками, так і програмами для настільних комп'ютерів або смартфонів. Вони дозволяють користувачам збирати, аналізувати, зберігати та обмінюватися даними в цифровому форматі. Для прикладу, найпопулярнішими з таких є: Instagram, Twitter, Telegram, Zoom, хмарні сховища, такі як Google Drive, OneDrive, програми для редагування фотографій та відео, такі як Adobe Photoshop, Sony Vegas, інструменти для веб-розробки, такі як HTML, CSS, JavaScript тощо.

Що з себе представляє цифрова компетентність? У одній із своїх робіт Оксана Овчарук, на мою думку, досить добре це тлумачить – «Цифрова компетентність це впевнене, критичне й відповідальне використання та взаємодія з цифровими технологіями для навчання, професійної діяльності (роботи) та участі у житті суспільства. Основні когнітивні поняття цифрової компетентності у баченні європейських експертів, це – запам'ятовування, розуміння, застосування, оцінювання та створення» [1]. До інструментів цифровізації можна віднести: інтернет, кіберсистеми, штучні інтелекти, хмарні сервіси, мобільні чи безпілотні технології, біометрику, блокчейни тощо [2]. Торкаючись напряму освіти, також можна виділити конкретні інструменти для її розвитку. Ними можуть бути: електронні підручники + матеріали для вивчення, відеоконференції, онлайн-курси, презентації, інтерактивні дошки, онлайн-тести і завдання в цілому. Вони можуть бути використані як окремо, так і в поєднанні один з одним задля досягнення кращих результатів. Однак зрозуміло, що людина має розумітися на використанні відповідних технологій, та використовувати їх належним чином і відповідно дотримуючись кібербезпеки.

Розглянемо проблему недостатнього рівня знань студентів володіння цифровими інструментами (зокрема на прикладі аніме). Відсутність належних знань у цій сфері перш за все існує через недостатню увагу керівників та викладачів таким технологіям. Таким чином у студентів можуть виникнути проблеми у вигляді відсутності необхідного обладнання для вивчення та експлуатації, нестачі знань, а також у відставанні від новітніх тенденцій і технологій в цілому. На мою думку, для вирішення цієї проблеми університети та навіть школи мають включати в навчальний план курси з цифрової грамотності та надавати студентам доступ до сучасних цифрових інструментів та обладнання. Також можуть бути організовані якісь додаткові тренінги та курси для дітей, які мають певні проблеми з використанням цифрових інструментів.

Перейдемо до конкретного прикладу використання цифрових технологій та інструментів, які застосовуються під час створення аніме. Аніме – японська анімація, що має популярність має не тільки в Японії, а й у світі. Такий вид анімації часто представлений використанням яскравих художніх стилів та барвистих персонажів. Щоб відрізнити його від інших анімацій, аніме суворо сприймається як японський анімаційний продукт. Перші японські анімаційні фільми були короткими – 1-5 хвилин – і були зняті одним художником, який намагався відтворити ранні експерименти американських і європейських аніматорів [3].

Як і інші розважальні компанії, будь-яке виготовлення аніме має переконатися, що його бюджет збігається з прибутками. За словами Масамуне Сакакі, (творця CG в індустрії аніме), середній сезон аніме з 13 серій коштує приблизно 250 мільйонів єн (або 2 мільйони доларів). Після процесу рецензування він переходить до режисера, отримує зелене світло (наприклад, добре) і переходить у виробництво. Далі, у нас є розкадровка, ці розкадровки включають зображення рухів, панорамування камери та довжину кожного кадру. Потім, потрібно мати макети для фактичних декорацій та пейзажів, які відбуваються. Спочатку вони намальовані на папері і перевіряються, наприклад, чи маємо ми тут дерево, чи будівлю тощо. Після того, як це буде завершено, воно надходить до ландшафтного відділу, де раніше вони їх малювали вручну, але зараз це перетворено на цифрові пейзажі. Потім справа доходить до ключових аніматорів, які малюють перший кадр, середній кадр і останній кадр анімації. Далі вони переходять до проміжних аніматорів, які переконуються, що анімація є плавним рухом, відстежуючи три картинки, які їм надали. Після того, як усі анімації завершені, вона переходить до відділу композицій, який є студією розмальовки та затінення. Остаточним продуктом відділу є відділ ефектів, вони додають ефекти, будь то світлові ефекти, чи ефект тіні, тощо. Вони стежать за тим, щоб анімація виглядала приголомшливо. Нарешті, мова йде про пост-продакшн, який виконує монтаж, щоб 30-хвилинний мультфільм

був саме таким об'ємом трансляції, в якому вони можуть вирізати деякі частини. Останній — це озвучення, яке, мабуть, займає найбільше часу.

В інших країнах анімація є переважно абстрактним мистецтвом для дітей, або ж використовується для пародійних чи гумористичних творів, в той час, як аніме – повноцінне мистецтво, що обмежується лише фантазією автора. Більша частина аніме-серіалів – екранізація японських коміксів – манги, утім є й екранізації книжок, а також повністю оригінальні роботи, які не базуються на коміксах. Через те що популярність аніме за межами Японії зростала, число супротивників цього типу анімації збільшувалося також. Найсерйозніше дорікання – надмірна жорстокість та еротика в аніме, неадекватна поведінка людей, які люблять його дивитися, що іноді призводить до патологічних форм (відрив від реальності, агресія, близькість до наркоманії). У Європі та США японську анімаційну продукцію оцінюють заздалегідь, щоб визначити вік аудиторії. Видавець деколи вирізає з аніме еротичні або жорстокі сцени, щоб знизити вікову межу [4].

Вважаю, що обізнаність у сфері цифрових технологій та інструментів є дуже важливим аспектом як конкретно для студентів, так і для будь-кого. Сьогодні, коли цифрові технології проникають у всі сфери життя, від освіти до бізнесу, знання цифрових інструментів є вимогою для багатьох професій. Студенти, які володіють цифровими навичками та вміють використовувати цифрові інструменти, мають кращі можливості для здобуття роботи в майбутньому та можуть збільшити свій потенціал на ринку праці. Вони можуть бути більш продуктивними, ефективними та інноваційними у своєму середовищі. Повертаючись до студентів, володіння навичками у цифровому середовищі можуть забезпечити більш зручне та ефективне навчання, зокрема через доступ до онлайн-ресурсів та інтерактивні методи навчання. Це може допомогти краще засвоювати матеріал, поліпшувати рівень знань та розвивати навички, які будуть корисні у майбутньому. Таким чином, у світі, де цифрові технології все більше і більше знаходять собі застосування, обізнаність у сфері цифрових технологій та інструментів є не просто важливим, а й корисним та базовим критерієм саморозвитку.

Список використаних джерел

1. Овчарук О. До питання розвитку цифрової компетентності вчителя у європейському баченні. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/715579/1/Ovcharuk%20DiGComp.pdf>
2. Остапенко В. І. Дослідження впливу цифровізації на реальний сектор економіки України. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/ee4a5070-45ce-4436-ac0c-b215c340cc5a>

3. Що таке аніме. URL: <https://translations.com.ua/anime.html#znachenie>
  4. Моє захоплення – аніме. URL: <http://ladusi97.blogspot.com/>
-

Кирило МАРАХОВ

*студент другого курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»,
НаУКМА*

ПЕРЕВАГИ Й НЕДОЛІКИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА НА ПРИКЛАДІ МІСТА ЗЕЛЕНА ГУРА

Ключові слова: адміністративні послуги, Зелена Гура, бюрократичні процеси, корупція.

Мета дослідження полягає у вивченні іноземного досвіду у сфері надання адміністративних послуг.

Відповідно до Закону України «Про адміністративні послуги»: «Адміністративна послуга – результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або здійснення обов'язків такої особи відповідно до закону» [1]. Проведене дослідження дозволило визначити особливості надання адміністративних послуг в Республіці Польща та Україні.

Зелена Гура – місто на заході Республіки Польща, недалеко від німецького кордону. Місцева екофрендлі політика, яка характеризується активним впровадженням інфраструктури для електронних автомобілів [2], роблять з цього непримітного та маленького містечка чудовий куток для життя як поляків так і іноземців, які також полюбили це надзвичайне місто. Дуже цікавим для нас є стан адміністративної установи у цьому місті і якість надання цих самих адміністративних послуг. Сьогодні, ми дізнаємося: де в Польщі надаються адміністративні послуги, основні проблеми та переваги цього процесу тут.

У місті Зелена Гура, наданням адміністративних послуг займаються декілька державних установ, проте ключовою є Urząd Miasta (Дослівно – офіс міста, перекладається як «Ратуша», проте класичною установою, у значенні цього слова, не є). Відвідуючи офіс міста, побачив, що будівля виглядає як неприглядна радянська багатоповерхівка, проте видно, що була повністю відремонтована та відреставрована. Загалом, нараховується 9 поверхів, на кожному з яких надають певні послуги. Хол має гарний

вигляд, в ньому знаходиться консультативний центр, кімрка охорони, кіоск з канцелярією, а також прийомна міського голови, де він може приймати громадян (при цьому, в будівлі на першому поверсі, також, розміщене одне з відділень «Bank Polski»). В будівлі присутній ліфт, що значно облегшує життя людям з обмеженими можливостями та особливими потребами. Ззовні та всередині присутні дошки оголошень, на яких є корисна інформація як для громадян, так і для іноземців (зокрема українців). Ратуша працює з 7:30 до 16:00 (понеділок, 15:30 – вівторок-четвер, 15:00 – п'ятниця) [3].

Також, в установи є свій офіційний сайт, на якому можна знайти багато корисної інформації. Хоча сайт і виглядає доволі якісно, як для місцевої Ратуші, видно що основа сайту зроблена на початку 2000-их років, втім сайт згодом оновлювався. На сайті, окрім переліку послуг, є також і контактна інформація інших міських установ (таких як поліція або пожежна служба) і ключових посадових осіб та керівників цих установ, звіти щодо стану міста, декларація доходів мера та його заступників, а також багато іншої інформації необхідної для ефективного громадського контролю та діяльності місцевого самоврядування. Хоча на сайті доступна тільки польська, однією з незвичайних особливостей та переваг, є збільшення-зменшення шрифту на сайті, що допомагає людям з вадами зору бачити інформацію краще [3].

Відгуки місцевих жителів щодо надання та якості адміністративних послуг дуже різноманітні. Старі коментарі, які були опубліковані більше 2 років тому, говорять, що місце виконує свою роботу якісно та ефективно, проте у нових коментарях користувачі скаржаться на: бюрократизацію, комунікацію з клієнтами, звичайну халатність, низький рівень консультацій і навіть хамство (проте останніх двох, власне я, як іноземець, що спілкувався англійською, не помітив, скоріше навпаки – мені намагалися допомогти та були увічливими) [4].

Під час досліджень, я стикнувся з надзвичайними бюрократичними процесами надання послуг, зокрема, мені довелося чекати цілий тиждень, для того, щоб отримати відмову щодо дозволу на запис відео всередині приміщення. У цьому Польща дещо відрізняється від України, щодо надання адміністративних послуг, адже у нас, в довоєнних умовах, дозволялось проводити зйомку всередині приміщення ЦНАПів.

Нажаль, великий мінус – відсутність працівників які володіють англійською мовою, що ускладнило мою комунікацію з консультантами та охоронцем, адже навіть провідний консультант не міг відповісти на мої запитання, через що доводилось використовувати онлайн перекладач (хоч це, скоріше, особливість місцевих держслужбовців).

Попри велику кількість мінусів, існує одна суттєва перевага – низький рівень загальної корумпованості у Республіці Польща, що робить

діяльність державних службовців більш ефективною ніж в Україні. Згідно із щорічним звітом Transparency International за 2022 рік, щодо індексу сприйняття корупції, Польща посідає 45 місце із 55 балами зі 100 можливих, в той час як Україна опинилася на 116 місці із 33 балами (чим вище місце і більша кількість балів – тим країна менш толерантна до корупції у будь яких її проявах) [5].

Висновки. Отже, не зважаючи на значні бюрократичні процедури і повільність надання послуг, майже всі вони надаються прозоро і без будь яких «подарунків», що є гарним прикладом для наших ЦНАПів. Але і полякам, є чому в нас навчитись (як наприклад впровадження електронного врядування та зменшення апарату державних службовців). Найкращим, на мою думку, буде плідна та тісна співпраця двох країн-партнерок.

Список використаних джерел

1. Про адміністративні послуги : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text>
  2. Ekoenergetyka otwiera Ekoen. Nowe podejście do ładowania pojazdów. URL: <https://www.transport-publiczny.pl/wiadomosci/ekoenergetyka-otwiera-ekoen-nowe-podejscie-do-ladowania-pojazdow-ev-zdjecia-63793.html>
  3. Urząd Miasta Zielona Góra. URL: <https://bip.zielonagora.pl/>
  4. Urząd Miasta Zielona Góra. URL: <https://www.google.com/maps/place/Urząd+Miasta+Zielona+Góra/>
  5. Індекс сприйняття корупції – 2022. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/>
-

Софія МАРКОСЯН

*студентка першого курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»,
НаУКМА*

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Ключові слова: громадянське суспільство, неурядові організації, економічна політика, бюджет, повномасштабне вторгнення, комунікація.

Мета дослідження – визначення ролі громадянського суспільства в Україні.

В Україні все більшої ваги набуває питання розвитку громадянського суспільства та його взаємодія із іншими державними сферами. Зазвичай відокремлюють три найважливіші сфери відносин у державі: політичне,

економічне та громадянське суспільство. Причому остання розглядається як об'єднання вільних і рівних громадян, в якому, виходячи із спільних інтересів та потреб, громадяни мають права єднатися у різноманітних сферах, головною ознакою є обов'язкова добровільність участі. Тобто задля збереження незалежності інституту громадянського суспільства необхідно обмежити вплив публічної влади та економіки [1]. О. Кириленко ж підкреслює, що особливостями функціонування таких організацій є відсутність комерційної діяльності та державного фінансування. Проте, у всьому світі ГО можуть активно фінансуватися за рахунок коштів державних бюджетів.

В Україні відповідно до статті 23 Закону України «Про громадські об'єднання», ГО «мають право на фінансову підтримку за рахунок коштів державного бюджету України, місцевих бюджетів» [2]. То чи можливо відокремити громадянське суспільство як окремий інститут відносин? Цю проблему я і спробую розкрити у своєму дослідженні.

В утопічних світах така незалежність систем могла б і існувати, проте не в наших реаліях. Ян Тімберген теоретично обґрунтував елементи публічного менеджменту в механізмі державного регулювання та оцінював економічну політику держави як процес, при оцінці якого необхідно користуватися й громадською думкою. Публічність такої політики полягає в оцінці громадськістю спрямування державних витрат, темпів зростання рівня реальної заробітної плати, обсягів підвищення загального рівня виробництва найбільш соціально значимих благ та послуг, напрямів зростання соціальних інвестицій, шляхів розвитку сукупного попиту населення тощо. В іншому випадку, досягнення демократичних умов у політиці національної економіки чи будь-якої іншої сфери буде просто неможливим. Сьогодні варто розмежовувати поняття «державне регулювання економіки» і «економічна політика держави». Державне регулювання включає прогнозування, планування, облік, контроль і здійснюється не лише за допомогою економічних, правових та адміністративних методів, але і за рахунок участі громадськості в прийнятті рішень [3].

Досліджуючи роль неурядових організацій у формуванні стратегій на глобальному рівні, я з'ясувала, що вона може бути значно ширшою, ніж можна уявити. Найкраще це різноманіття можна пояснити через кілька ключових прикладів участі НУО в створенні стратегій: у якості модератора, медіатора чи учасника мультиролевих зв'язків. В першому випадку організації задають вектор та інтенсивність взаємодії B2G. Наприклад, Американське товариство раку та Інститут тютюну виконували посередницькі ролі між державними установами та приватними

корпораціями щодо врегулювання тютюнової справи. Водночас, у другому випадку НУО є агентами, через які проходять усі обміни. До прикладу, Ініціатива хімічної промисловості «Відповідальна турбота» залучила різноманітні неурядові організації, які виступають третіми сторонами в переговорах між Агентством з охорони навколишнього середовища США та хімічними компаніями щодо добровільної угоди про обмеження хімічних викидів. Існують навіть випадки, коли НУО перебирали на себе непропорційну роль у зміні традиційних відносин між бізнесом і владою. Earth Island Institute дуже активно чинив тиск на уряд США для заборони імпорту тунця, що мав статус «безпечного для дельфінів» [4].

Вищезгадана класифікація частково є актуальною і для України. На деяких історичних етапах ми можемо оцінити значення громадянського суспільства як домінуючого. З перших днів російсько-української війни у багатьох громадах мешканці самостійно організовувалися для розв'язання нагальних питань. З метою налагодження гуманітарної допомоги місцевим мешканцям, переселенцям та військовим набувають поширення нові формати взаємодії органів публічної влади та ОГС. Ба більше, у Національній стратегії з питань розвитку громадянського суспільства України на 2021–2026 роки урядовці планують додаткове посилення комунікації між правоохоронними органами та правозахисними ОГС, що підвищить рівень якості охорони прав та свобод громадян України [5].

З іншого боку, іноземні приклади дозволяють нам прослідкувати прямий зв'язок між громадянським суспільством та економікою, а головне перейняти досвід задля відновлення та розвитку держави у поствоєнний період. Розгортання процесу демократизації потребує загальнонаціональної дискусії між владою та громадянським суспільством. У підсумку буде створено консенсусну модель суспільно-політичного устрою країни, що дозволить формувати спільні стратегії подальшого розвитку [6]. Наразі дослідники виділили чотири основні категорії функцій ГО, серед яких є економічний складник, що виявляється, наприклад, в участі у бюджетному процесі, в економічних форумах, конференціях, з'їздах за участі державних представників тощо, творчої функції – в участі ГО в спільних громадських радах, наприклад, широко використовувалось у процесі формування Стратегії розвитку 2020 в Україні. Так, в аналітичній доповіді «Про стан розвитку ГО України», підготованій Національним інститутом стратегічних досліджень, було зазначено такі аналітичні дані, що характеризують внесок інститутів громадянського суспільства у розвиток світової економіки [7]: НУО створювали в середньому від 3 до 9 % ВВП розвинених країн, у громадському секторі країн ЄС було працевлаштовано від 4,4 % до 14 % працездатного населення або принаймні п'ять осіб із кожних ста; у громадському секторі країн Європейського Союзу працювало в 10 разів

більше людей, ніж у легкій промисловості, та в 5 разів більше, ніж у харчовій промисловості, у країнах Центрально-Східної Європи ГО залучали утричі більше внутрішніх та зовнішніх інвестицій у соціальну сферу, ніж державні та комунальні установи соціального спрямування, внесок НУО у ВВП країн ЄС зростає вдвічі швидше, ніж внесок легкої промисловості; ГС у сукупності було як сьома економіка світу за ВВП (1,3 трлн. умовних одиниць, що дорівнює ВВП Франції або Великої Британії), ГС створило у світі понад 25 млн. оплачуваних робочих місць (найбільша транснаціональна корпорація створює 3,5 млн. робочих місць), 60 % представників ГС (включно із волонтерами) зайняті у наданні послуг, із них 40 % зосереджені на соціальних, медичних та освітніх послугах. Щоправда, ця статистика була актуальною у 2012 році. На жаль, я не змогла знайти оновлень у цій сфері, проте відслідковуючи стрімкий розвиток волонтерської діяльності в Україні після 2014 року, ми можемо зробити висновки, що ситуація значно покращується. Отже, у цьому випадку нам варто переймати європейський досвід та забезпечити належний авторитет у моделі відносин влади і суспільства шляхом передачі частини функцій структурам громадянського суспільства. Зокрема, ми можемо відслідковувати оновлені публікації Національного інституту стратегічних досліджень та бачити значний розвиток у цій взаємодії, її формалізація у законі тощо [8].

Від цього ж інституту у 2019 році було створено аналітичну записку із стратегією фінансування громадського сектору із врахуванням закордонного досвіду. Так, основними тезами цього дослідження є укладення угод між органами державної влади та ОГС про довгострокове співробітництво, зростання ролі ОГС на ринку публічних послуг, часткове звільнення ОГС від оподаткування, Тобто, в сучасних умовах відділити структуру громадянського суспільства від урядування просто неможливо – тепер вони взаємозалежні [8].

Висновки. Якщо повертатись до початкової дилеми мого дослідження, то я можу із впевненістю відповісти, що громадянське суспільство неможливо відділити від усіх інститутів відносин держави. Україна все більше залучає учасників громадського сектору до урядування: значне збільшення кількості ресурсів, які вкладаються для розвитку ОГС, створення законодавчої бази для взаємодій виду G2C, B2C тощо. На жаль, повномасштабне вторгнення призупинило весь процес, але точно не зламало його повністю. Сьогодні продовжуються розробки нових співпраць, особливо із міжнародними партнерами, активно діють грантові програми на підтримку українських громад. Хоча важливо усвідомлювати всі проблеми розвитку: згідно з останніми соціологічними дослідженнями,

60% громадян стверджують, що громадські організації відіграють важливу роль у своїх громадах, але лише 7% людей залучені до громадського активізму. Ідея громадянського суспільства не є надто поширеною в суспільстві, а дії влади недостатньо заохочують до цього.

Список використаних джерел

1. Соляр С. Громадянське суспільство: загальнотеоретичні підходи до визначення. URL: http://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/1_2013-271-279.pdf
2. Про громадські об'єднання : Закон України від 05.08.2012 № 5026-17. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>
2. Якобчук В., Ходаківський Є., Литвинчук І. Роль публічного управління у формуванні нової моделі державного регулювання економіки. Ефективна економіка. 2017. № 1. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/7404/1/Efektyvna_ekonomika_2017_1.pdf
3. Jone L. Pearce Globalization and NGOs: Transforming Business, Government, and Society. London, 2003.
4. Про стан розвитку громадянського суспільства України в 2021 році та його зміни на початку 2022 року. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-11/stan_rozvytku_igs_na_site_22_11_22.pdf
5. Лібанова Е. М. Модернізація економіки України в контексті соціальних викликів. URL: <https://dse.org.ua/arhcive/15/2.pdf>
6. Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні. URL: http://www.niss.gov.ua/public/File/2012_nauk_an_rozrobku/stan_poz_gp_sus.pdf
7. Веб-сайт Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gromadyanske-suspilstvo?page=0>
8. Пеліванова Н. І. Державне фінансування організацій громадянського суспільства: закордонний досвід та можливості впровадження в Україні. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-11/analit-pelivanova-civil-society-3-2019-.pdf>

Анастасія МОЦНА

*студентка першого курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»,
НаУКМА*

АНАЛІЗ РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ключові слова: безробіття, зайнятість, заробітна плата, робочі місця, міграція праці, ринок праці.

Мета дослідження – визначити проблеми ринку праці, що виникли після 24 лютого 2022 року.

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну призвело до фізичних руйнувань цивільної та економічної інфраструктури, втрати виробництв, порушення логістичних і виробничих зв'язків» [1].

У дослідженні Групи «Рейтинг» визначено, що третина опитаних українців зазнали матеріальних втрат унаслідок війни. Серед них 62 % громадян, що проживають на територіях бойових дій, 52 % мешканців деокупованих територій, 23 % – не окупованих територій. Одним із найвідчутніших негативних наслідків кризи, спричиненої війною, є втрата доходів працездатного населення: «падіння доходів у період війни у 64 % українців. Зокрема у 18 % опитаних незначно зменшився дохід, у 32 % – значно зменшився, 14 % втратили практично всі доходи» [2].

Масштабні втрати робочих місць, внутрішня та зовнішня міграція працездатного населення в період повномасштабної війни призвели до загострення ситуації на ринку праці. Зростання безробіття відбулося через спад економічної активності та збільшення кількості безробітних особами з прифронтових територій, які потребують працевлаштування.

«Важливим чинником є й зовнішня міграція. Згідно з даними мобільних операторів, щодня протягом квітня – вересня 2022 р. кількість осіб, які перебували за межами України, становила приблизно 3,2 млн осіб. Водночас 23 % втікачів від війни вдалося зберегти роботу в Україні та працювати дистанційно. Більшість із них мають намір повернутися в Україну» [1].

Зменшення кількості безробітних потребує невідкладних заходів уряду. «У вересні 2022 року розпочалося поступове відновлення ринків праці регіонів, постраждалих від воєнних дій: приріст вакансій порівняно із серпнем у Харківській області становив 25 %, у Миколаївській – 22 %, Чернігівській – 23 %, Київській – 23 % та Одеській – 22 %. Однак попри поступове зростання кількості вакантних робочих місць, пропозиція робочої сили все ще значно перевищує попит» [1].

У довгостроковій перспективі на ринку праці спостерігатиметься збільшення навантаження на державний бюджет у соціальній сфері.

«Зростання рівня безробіття, соціальне відчуження, гендерна нерівність, дискримінація на робочому місці, у тому числі по відношенню до молоді, поширення бідності – серед головних негативних соціальних наслідків війни» [3, с. 2].

У малого бізнесу скорочуються можливості з фінансової підтримки свого штату працівників, малий та середній бізнес в Україні вже скоротив 1,07 млн працівників. Вимушена міграція призвели до зміни структури ринку праці. Попри поживавлення економічної активності в Україні та поступове повернення підприємців до роботи, багато все ще не відновили свою діяльність. Важливим завданням уряду є стабілізація ринку праці у повоєнний період, оскільки з'явилися різні групи населення, які постраждали від війни, зокрема, внутрішньо переміщені особи, серед яких діти та жінки, люди з обмеженими можливостями. Ці особи мають специфічні потреби, які повинні бути враховані при реінтеграції, у тому числі, працевлаштування [3, с. 3].

Висновки. В умовах воєнного стану знижується кількість робочих місць, зростає безробіття та зменшуються доходи працівників. Конфлікти та кризові ситуації негативно впливають на підприємницьку активність, знижуючи інвестиції та гальмуючи економічний розвиток. Однак, кризові періоди можуть стимулювати розвиток нових галузей та сприяти диверсифікації економіки. Відновлення економіки вимагає наявності кваліфікованих фахівців у різних галузях, таких як інженерія, будівництво, медицина, гуманітарна допомога тощо. Ринок праці може стати ключовим фактором у відновленні країни. Відновлення інфраструктури та розвиток нових секторів створюють нові можливості для працівників та підприємств. Підтримка соціальної захищеності та міжнародна співпраця також можуть сприяти покращенню умов на ринку праці.

Список використаних джерел

1. Ринок праці в умовах війни: тенденції та перспективи. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/rynok-pratsi-v-umovakh-viyny-tendentsiyi-ta-perspektyvy>
2. П'ятнадцяте загальнонаціональне опитування. Україна під час війни. Зайнятість і доходи (23-24 липня 2022). URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/pyatnadcat_obschenaci_opros_ukraina_v_o_vremya_voyny_zanyatost_i_dohody_23-24_iyulya_2022_goda.html
3. Пищуліна О., Маркевич К. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації. *Центр Разумкова*. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf>

Софія ОБОДЗІНСЬКА

студентка першого курсу освітньої програми

«Суспільне і приватне врядування»,

НаУКМА

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЛІСОВОГО ТА МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

Ключові слова: відтворення лісів, лісове господарство, мисливські угіддя, мисливське господарство, лісовий фонд, заготівля деревини, корупція.

Мета дослідження – визначити проблеми розвитку лісового та мисливського господарства та ймовірні шляхи вирішення цих проблем.

Українські землі історично належали до різних держав, у зв'язку з цим виникли значні регіональні відмінності у формуванні правового регулювання використання лісів і ведення лісового господарства. Ліси України, залежно від свого призначення та розташування, виконують переважно функції водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі та інші, а також задовольняють потреби суспільства у лісових ресурсах.

«До особливостей лісів та лісового господарства України відносяться: відносно низький середній рівень лісистості території країни; зростання лісів у різних природних зонах (Полісся, Лісостеп, Степ, Українські Карпати та гірський Крим) ...; переважно екологічне значення лісів та висока їх частка (до 50%) з режимом обмеженого лісокористування; високий відсоток заповідних лісів (16,1%), який має стійку тенденцію до зростання тощо. Загальна площа лісового фонду України становить – 10,4 млн га, із яких вкритих лісовою рослинністю – 9,6 млн га. Лісистість території країни становить 15,9%. За 50 років площа лісів зросла на 21%, а запас деревини майже у три рази» [2].

«Ліси на території України розташовані дуже не рівномірно. Вони сконцентровані переважно в Поліссі та в Українських Карпатах. Лісистість у різних природних зонах має значні відмінності й не досягає оптимального рівня, за якого ліси найпозитивніше впливають на клімат, ґрунти, водні ресурси, пом'якшують наслідки ерозійних процесів, а також забезпечується одержання більшої кількості деревини» [2].

Зазначу основні показники розвитку лісового та мисливського господарства за даними Державної служби статистики. Заготівля ліквідної деревини мала тенденцію до зростання, з року в рік показники змінювалися, проте тенденція залишалася, так з 2010-2017 показник зріс з 77,0 до 89,7, найбільшим показником став 2016 рік з 109,6 [3]. Площа

відтворення лісів з 2010-2022 зменшилася з 3423 гектарів до 53 [4]. Кількість мисливських тварин та кількість добутих мисливських тварин з 2010 до 2020 мала тенденцію до спадання в усіх показниках, окрім добутої пернатої дичини [5].

Основними проблемами лісового господарства та мисливства можна зазначити такі: незаконна вирубка лісів; лісові пожежі; незадовільний стан мисливського господарства; корупція та непотизм.

У 2022 році в Україні спостерігалось зростання пожежної небезпеки в лісах, що було зумовлено глобальним потеплінням. Крім того, збільшилась кількість пожеж, спричинених бойовими діями, обстрілами, а також наявністю замінованих територій з вибухонебезпечними предметами, що ускладнює виявлення та реагування на пожежі.

«За 2022 рік було ліквідовано 1012 пожеж в лісах на площі 15,7 тис. га. Це у 1,5 рази більше за кількість та у 54 рази більше за площу пожеж порівняно з попереднім роком. Середня площа однієї пожежі зросла у 35 разів і становила 15,5 га, а загальні збитки склали 439 млн гривень. У 27% випадків до гасіння пожеж залучалися сили та засоби Державної служби з надзвичайних ситуацій (ДСНС)» [6].

Варто відзначити, що облік пожеж проводився без урахування значної частини лісів у деяких областях, де тривали бойові дії або які перебувають під контролем окупантів. Оцінка прямих та побічних збитків від пожеж та інструментальний облік площ, постраждалих від вогню, стане можливим лише після завершення воєнних дій та звільнення і розмінування тимчасово окупованих територій [6].

Для запобігання та боротьби з лісовими пожежами потрібно розвивати протипожежну інфраструктуру, посилювати системи превентивних заходів, таких як обслуговування протипожежної інфраструктури, інформаційні кампанії, навчання та підвищення обізнаності населення.

В Україні обліковується 850 тисяч мисливців. У мисливському господарстві країни зайнято 6257 працівників, із них 4885 це штатні егері і 470 мисливствознавці. Площа мисливських угідь, яка обслуговується одним егерем в середньому становить 7,9 тис. гектар [7].

Основними недоліками мисливського господарства в Україні є нерівномірний розподіл мисливських угідь, недостатня кількість працівників, збільшення порушень правил полювання та відсутність повної інформації про мисливські ресурси. Для покращення ситуації необхідні додаткові заходи, такі як раціональний розподіл угідь, збільшення кількості кваліфікованих працівників, посилення контролю та навчання щодо дотримання правил полювання та систематичний моніторинг та оцінка стану мисливських ресурсів.

Корупція та непотизм в лісовому господарстві та мисливстві призводять до незаконної вирубки лісів, порушення природоохоронного

законодавства, не виправданих переваг для окремих осіб та підривають прозорість та ефективність управління галузями економіки. Задля викорінення корупції потрібно: удосконалити законодавство щодо лісового господарства та мисливства, забезпечити доступ до інформації про діяльність управління господарством, створити електронні платформи для публічного моніторингу та звітності про вирубку лісів, надання концесій та виділення мисливських угідь, утворити незалежні органи нагляду та аудиту для контролю за діяльністю управління лісовим господарством та мисливством.

Висновки. Дослідження проблеми лісового господарства та мисливства призвели до виокремлення двох можливих напрямів розвитку: ефективного управління лісовим господарством та мисливством та викорінення корупції. Залучення нових технологій та інновацій у лісове господарство та мисливство призведе до ефективного функціонування галузей. Розвиток сектору відновлювальної енергетики на основі деревного палива та біомаси сприятиме енергетичній незалежності та екологічній сталості. Боротьба з незаконною вирубкою лісів потребуватиме посилення контролю за вирубкою та введення строгих санкцій для порушників. Впровадження електронного моніторингу лісових площ сприятиме попередженню незаконних рубок та швидкого реагування на них.

Список використаних джерел

1. Сільське господарство, мисливство, лісове господарство. Рибне господарство. URL: <http://www.ck.ukrstat.gov.ua/shchoric13/Pdf/08.pdf>
2. Загальна характеристика лісів України. URL: <https://forest.gov.ua/napryamki-diyalnosti/lisi-ukrayini/zagalna-harakteristika-lisiv-ukrayini>
3. Заготівля ліквідної деревини (2010-2017). URL: http://www.od.ukrstat.gov.ua/stat_info/priroda/priroda8.htm
4. Відтворення лісів (2010-2022). URL: http://www.od.ukrstat.gov.ua/stat_info/priroda/priroda15.htm
5. Кількість мисливських тварин та їх добування за видами у 2020 році. URL: http://www.od.ukrstat.gov.ua/stat_info/priroda/priroda14.htm
6. Охорона лісів від пожеж. URL: <https://forest.gov.ua/napryamki-diyalnosti/lisove-gospodarstvo/ohorona-i-zahist-lisiv/ohorona-lisiv-vid-pozhezh>
7. Мисливське господарство. URL: <https://forest.gov.ua/napryamki-diyalnosti/mislivske-gospodarstvo-main/mislivske-gospodarstvo>

Олександр ОЛИВКО

*студент другого курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»,
НаУКМА*

ПРОПАГАНДА ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ)

Ключові слова: інформаційна війна, пропаганда, соціальні мережі, дезінформація, національна безпека.

Мета дослідження полягає у визначенні проблем поширення пропаганди на прикладі соціальних мереж.

Актуальною загрозою національній безпеці є інформаційно-психологічна війна, зокрема, формування засобами масової комунікації держави-агресора викривленої інформації про події російсько-української війни.

У Стратегії інформаційної безпеки на період до 2025 року є визначення поняття інформаційна безпека України як «складова частина національної безпеки України, стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, інших життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави...», де зазначено про забезпечення конституційних прав і свобод людини на доступ до достовірної та об'єктивної інформації [1].

Серед законодавчих актів щодо боротьби з дезінформацією варто зазначити такі: Закон України «Про національну безпеку України» [2] від 21.06.2015 р.; Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29.12.2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України» [3]; Указ Президента України у травні 2017 року щодо власників російських компаній [4] соціальних мереж «ВКонтакте» та «Однокласники», пошуковиком «Яндекс» і поштовим сервісом Mail.ru.

Противники санкцій щодо власників російських компаній соціальних мереж стверджували, що вони обмежують свободу слова та наносять збитки українській економіці. Після року введення санкцій доведено ефективності їхнього застосування. Застосування санкцій обмежило вплив російських сайтів та ботів на соціальні мережі, вплив російської пропаганди на українських користувачів був помітно скорочений, а санкції проти російських компаній не спричинили жодних втрат для української економіки.

Інформаційна війна призводить до поширення різноманітними телекомунікаційними засобами маніпулятивної інформації, яка цілеспрямовано діє на свідомість людини; підмінює цінності, сприйняття нової фейкової інформації як реальної тощо. Поширення неправдивої інформації може призвести до маніпулювання громадською думкою, впливати на результати виборів, формування державних політик або прийняття рішень.

Пропагандистська інформація нав'язується користувачам мережі Інтернет, з одночасним використанням традиційних ЗМІ та соціальних мереж, що дає можливість стрімко її розповсюдити. Її мета полягає в досягненні стратегічної психологічної переваги через маніпулятивне нав'язування населенню противника бажаних думок та поведінки. Соціальні мережі мають великі переваги над традиційними ЗМІ через можливість безкоштовного розміщення потрібної інформації. Використовуючи потенціал соціальних мереж, аудиторія може швидко отримати фейкову інформацію, сфальсифіковані фото- і відеоматеріали. Соціальні мережі є основним способом формування фейків та засобом поширення пропаганди як одного зі способів реалізації інформаційної агресії.

Д. Золотухін стверджує: «Головним результатом запровадження санкцій щодо юридичних осіб, які контролюють російські соціальні мережі, є їх публічне визнання такими, що створюють загрозу національній безпеці, суверенітету та територіальній цілісності України. Крім того, припинено діяльність цих юридичних осіб, що також є позитивним результатом, адже прибуток, отриманий ними в Україні, міг використовуватися для фінансування російської агресії» [5].

Г. Почепцов зазначає: «Інформаційна політика працює з такими чутливими сферами, як контент (стабілізаційний чи дестабілізаційний); суспільні цінності (традиційні чи руйнівні); характер суспільства (демократичний, інноваційний)». Автор визначає також поняття психологічних війн, які спрямовані на зміну мислення людини таке, що є необхідним супротивнику «для вирішення поставлених тактичних та стратегічних цілей політики» [6].

У Доктрині інформаційної безпеки України передбачено, що технології гібридної війни, які застосовує Російська Федерація проти нашої країни перетворило інформаційну сферу на головну боротьбу за свідомість громадян. Метою Доктрини інформаційної безпеки України є «формування та реалізація засад інформаційної безпеки щодо протидії росії в умовах гібридної війни» [7].

Висновки. Зазначені наслідки пропаганди та поширення неправдивої інформації в соціальних мережах можуть мати серйозний вплив на суспільство та державу в цілому. Для протидії цим явищам необхідно підвищувати рівень медіа-грамотності громадян, сприяти розвитку критичного мислення серед населення, створювати умови для вільного доступу до правдивої інформації, створювати незалежні медіа-компанії, які будуть дотримуватися журналістських стандартів та етики.

Боротьба з пропагандою та поширенням неправдивої інформації в соціальних мережах потребує комплексного підходу, який включає різноманітні заходи з боку держави, медіа та громадськості.

Список використаних джерел

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки» : Указ Президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n7>
2. Про національну безпеку України : Закон України. URL: <https://cutt.ly/Ct5Fcca>
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України» : Указ Президента України. URL: <https://cutt.ly/SytaaNL>
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2017 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» : Указ Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1332017-21850>
5. Золотухін Д. Про ефективність «блокування» російських соцмереж. *УКРІНФОРМ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2519257-pro-efektivnist-blokuvanna-rosijskih-socmerez.html>
6. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. Київ : Видавничий дім «Академія», 2015. 497 с.
7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України. URL: <https://cutt.ly/AyeAEuI>

Дар'я ПИСАРЕНКО

студентка першого курсу освітньої програми

«Суспільне і приватне врядування»,

НаУКМА

ДЕМОГРАФІЧНА ПОЛІТИКА: ПРОБЛЕМИ, ПОКАЗНИКИ, ТЕНДЕНЦІЇ

Ключові слова: демографічна політика, демографічна криза, воєнний стан, міграція, народжуваність, старіння населення.

Метою є визначення проблем, що виникли у демографічній сфері України та визначення перспектив розвитку державної демографічної політики.

Чому я обрала саме цю сферу? Бо на мою думку, демографічна політика є завжди важливою та актуальною, а тим паче під час воєнного стану, з яким зіткнулась наша країна. Чому важливою? Бо цифри та показники показують нам чому, наприклад, у нас зріс рівень безробіття.

Демографічна політика – це сукупність заходів, стратегій і програм, які приймаються державою з метою впливу на розподіл населення за віковими, статевими, етнічними та іншими ознаками, а також на показники народжуваності, смертності, міграції та інші демографічні процеси.

Спираючись на демографічні показники, держава формує різні стратегії управління та покращення життя населення та економіки країни. Демографічна політика зосереджена на аналізі та регулюванні демографічних процесів в суспільстві. Вона ставить за мету вивчення та вплив на народжуваність, смертність, міграцію та інші демографічні показники.

У процесі розроблення демографічної політики держави зазвичай звертають увагу на міграційні процеси та прогнозують їх наслідки. Розроблена політика повинна включати заходи, що спрямовані на залучення іммігрантів для компенсації низького приросту населення або браку робочої сили. Таким чином, демографічна політика враховує як міграцію, так і еміграцію/імміграцію для формулювання стратегій управління населенням.

Основні проблеми у сфері «демографічна політика», що впливають на національну економіку в Україні, були ще до повномасштабного вторгнення росії в Україну. Зокрема, у нас низький рівень народжуваності (+ через наслідки війни), збільшення смертей (+ додаткова смертність через війну), старіння населення, недостатня підтримка сім'ї та дітей, погіршення здоров'я нації (недостатня медична допомога), економічна

нестабільність у країні, а також міграційні проблеми (з країни виїжджає більше людей, ніж повертається. Також великі внутрішні переміщення).

Населення в Україні досягло максимуму у 1992 році – 52,24 млн осіб. У 2022 році, за оцінками ООН, населення становило 43 млн 792 тис осіб в міжнародно визнаних кордонах України. За цими даними, протягом 1990-2022 років Україна втратила близько 10,7 млн людей (понад 20% населення). В Україні мала кількість дітей та молодих людей порівняно із старшим поколінням [1]. Це означає, що менше жінок досягатимуть репродуктивного віку в наступні кілька років. Цей фактор буде створювати проблеми для демографічного відновлення після війни. Навіть, якщо жінки матимуть таку саму середню кількість дітей, менше жінок репродуктивного віку означає менше народжень зараз та в майбутньому. У результаті – продовження, а можливо і ще погіршення демографічної кризи в країні. Якщо казати саме за час зараз, то війна, насправді, спричинила сто відсотків дуже велику, але поки що невідому точну кількість смертей, як військових так і цивільних. Все, що я назвала вище, звісно впливає на нашу макроекономіку (національну). І, на жаль, впливає в погану сторону.

Вищезазначені проблеми призводять до зменшення працездатного населення, можливої робочої сили та зайнятих осіб через що відбувається зменшення виробництва, а також велике навантаження на зайняте населення.

Низький рівень народжуваності може мати негативний вплив на економіку через зменшення робочої сили, як я вже зазначала вище, та споживчого попиту. У цілому рівень народжуваності з 1991 року знизився вдвічі: в 1991-му народилося 630,8 тисячі дітей, у 2019-му – 308,8 тисячі. Рівень народжуваності почав сильно падати після 2013 року, в середньому народжується близько 400 тисяч малюків на рік. В Україні, як і раніше, більше жінок, ніж чоловіків: 22,4 млн проти 19,3 млн. Також кількість міського населення більш ніж удвічі перевищує сільське: 29,1 млн проти 12,8 млн. (станом на 2020 рік). *Старіння населення* призводить до зростання навантаження на систему пенсійного забезпечення та охорону здоров'я. Це може викликати фінансові труднощі для держави та обмеження соціальних витрат [1].

Міграція молодих та кваліфікованих працівників. Велика кількість молодих та кваліфікованих працівників залишають Україну в пошуках кращих можливостей за кордоном, а зараз ще і через війну. Це призводить до втрати людського капіталу та важливих ресурсів, необхідних для економічного розвитку.

Недостатня підтримка сім'ї та дітей. На мою думку, у нас в країні підтримка сім'ї та дітей у вигляді соціальних послуг, доступного житла,

якісної освіти є недостатньою. І це може негативно впливати на рішення сімей мати дітей і може стати перешкодою для сімейного зростання.

Нестабільна економічна ситуація. В Україні високий рівень безробіття. За результатами I кварталу 2023 року він становить близько 20%. Але за умови відсутності нових значних шоків, у 2023–2025 роках триватиме відновлення ринку праці на тлі зростання економіки та досить м'якої фіскальної політики. У звіті НБУ зазначено, що рівень безробіття поступово знижуватиметься: у 2023 році – до 18,3%, у 2024 році – до 16,5%, а у 2025 році – до 14,7%" [2].

Однак цей показник все одно перевищуватиме довоєнний рівень. Якщо продовжувати перераховувати, то також в Україні низькі заробітні плати та економічна нестабільність, які можуть впливати на рішення молодих сімей мати дітей. Нестабільність економічної ситуації може також спричиняти масову еміграцію та зменшення робочої сили.

Низький рівень медичного забезпечення. На демографічну ситуацію в Україні також суттєво впливає стан здоров'я населення. Недостатня доступність якісної медичної допомоги та низький рівень охорони здоров'я можуть мати негативний вплив на здоров'я населення та фертильність. Погіршення стану здоров'я може призводити до зменшення народжуваності та зростання смертності. Підвищення рівня захворюваності, інвалідності та смертності – це пряма втрата трудового потенціалу, що негативно впливає на економіку країни. Ще можу додати, що тимчасова непрацездатність й особливо цілковита втрата працездатності завдають соціальної та економічної шкоди не лише конкретній особі, а й суспільству в цілому.

Ну і звісно також можна сказати, що приблизно 50 % здоров'я людини визначає її спосіб життя. Його негативними чинниками є шкідливі звички, незбалансоване харчування, надмірне моральне і психологічне навантаження, несприятливі умови праці, малорухомість, незадовільні матеріально-побутові умови та багато іншого. Негативно позначається на формуванні стану здоров'я і несприятлива екологічна ситуація, зокрема забрудненість, води, повітря (їх внесок дорівнює приблизно 20 %) [3].

Науковці НІСД, роблять висновок, що населення України може скоротитися на 24-33% залежно від тривалості війни. Ефект буде особливо помітним для дітей та населення продуктивного віку [4].

Зазначу такі негативні тенденції демографічної ситуації в Україні. Скорочення чисельності населення може призвести до зменшення робочої сили та обмеження економічного зростання. Еміграція молодих та кваліфікованих працівників може призвести до втрати людського капіталу та знань. Зменшення чисельності молодого населення та збільшення частки людей похилого віку може створити виклики для соціальної системи, особливо у сферах пенсійного забезпечення та медичного

обслуговування. Масова еміграція молодих та кваліфікованих кадрів з окремих регіонів може призвести до дисбалансу в розподілі ресурсів та економічного розвитку між різними частинами країни.

Вважаю, що стратегічно важливо стабілізувати демографічну ситуацію за рахунок природного чинника – підвищувати тривалість життя турботою про здоров'я, яке залежить від поведінки і способу життя кожного: самообмеження вживання алкоголю, правильного харчування та фізичної активності. Після завершення війни, на жаль, прогнозовано збільшаться проблеми з психічним і психологічним здоров'ям як у військовослужбовців, так і в багатьох інших людей, що потребуватимуть підтримки. Активну роботу профільних спеціалістів і служб підтримки варто налагоджувати вже нині. Тільки комплексне вирішення демографічних проблем додасть українцям шансів залишатися чисельною нацією переможців [5].

Висновки. Україна має велику кількість молодих людей, які дуже мотивовані та мають бажання працювати і розвивати свою країну, що сприятиме економічному зростанню та загалом розвитку країни. Зменшення чисельності населення може знизити навантаження на систему соціального забезпечення, зокрема пенсійну та медичну. Уряд повинен впроваджувати політику, що сприятиме збільшенню кількості народжень, такі як державні допомоги для молодих сімей, підтримка жінок на роботі та у сімейному плануванні; вживати заходів, спрямованих на підтримку сімей і створення сприятливого середовища для виховання дітей; створити можливість доступу до якісних медичних та освітніх послуг. Розвиток освіти, навчання новим технологіям та професійній підготовці можуть забезпечити населенню необхідні навички для зайнятості в сучасній економіці та сприяти зростанню продуктивності. Розроблення та реалізація програм та ініціатив, спрямованих на залучення молоді до активного участі в суспільному та політичному житті, розвиток молодіжних організацій та підтримка молодих підприємців можуть стимулювати розвиток країни та формування майбутнього лідерства.

Список використаних джерел

1. Демографічна ситуація в Україні в період незалежності. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/08/21/infografika/suspilstvo/demohrafichna-sytuacziya-ukrayini-period-nezalezhnosti>
2. За підсумками року безробіття в Україні знизиться до 18,3 %. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q2.pdf?v=4
3. Управління трудовим потенціалом / В. С. Васильченко, А. М. Гриненко, О. А. Грішнова, Л. П. Керб. Київ : КНЕУ, 2005. 403 с.

4. Соціально-демографічна ситуація в Україні: шляхи подолання наслідків війни. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/sotsialno-demografichna-sytuatsiya-v-ukrayini-shlyakhy-podolannya>

5. Самченко В. Демографічна криза: на відновлення Україні може знадобитися 50 років. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3671923-demograficna-kriza-na-vidnovlenna-ukraini-moze-znadobitisa-50-rokiv.html>

6. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>

Анастасія ПРОХОРЕНКО

*студентка першого курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»,
НаУКМА*

ОХОРОНА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ключові слова: культурна спадщина, об'єкт культурної спадщини, воєнний стан, охорона культурної спадщини, ЮНЕСКО.

Мета дослідження полягає у визначенні проблем, що виникли після повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну та можливих шляхів їх вирішення у сфері охорони культурної спадщини.

«Культурна спадщина – сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини. Охорона культурної спадщини – система правових, організаційних, фінансових, матеріально-технічних, містобудівних, інформаційних та інших заходів з обліку (виявлення, наукове вивчення, класифікація, державна реєстрація), запобігання руйнуванню або заподіяння шкоди, забезпечення захисту, збереження, утримання, відповідного використання, консервації, реставрації, ремонту, реабілітації, пристосування та музеєфікації об'єктів культурної спадщини» [1].

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року ознаменувало новий етап російсько-української війни, яка почалася ще в 2014 році і, за деякими оцінками, є найбільшою війною в Європі з часів Другої світової війни. Повномасштабне російське вторгнення завдало колосального удару багатьом сферам нашого життя: економічній сфері, сфері бізнеса та підприємництва, соціальній сфері, сфері енергетики, сфері туризму, екології, тощо. Колосальної шкоди було

завдано і культурній сфері. Під час військових дій значна частина культурної спадщини України була знищена, пошкоджена або опинилася під загрозою. Масштаби трагедії невідомі досі, але вже зрозуміло, що багато історичних та культурних пам'яток ми втратили назавжди. Отож, розглянемо аспекти охорони культурної спадщини під час повномасштабного вторгнення.

Почнемо з того, що дізнаємось, хто ж несе відповідальність за збереження культурних пам'яток (не беремо до уваги особисті колекції громадян чи якісь сімейні культурні цінності людей, а зосередимо увагу на державному захисті сфери культури України). Державне управління у сфері охорони культурної спадщини покладається на Кабінет Міністрів України, спеціально уповноважені органи охорони культурної спадщини [1]. «До спеціально уповноважених органів охорони культурної спадщини належать: центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері охорони культурної спадщини; орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим; обласні, районні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації; виконавчий орган сільської, селищної, міської ради» [1].

Що ж відбувається з об'єктами культурної спадщини під час війни? Як не прикро це говорити, але ситуація трагічна. Після місяця повномасштабної війни, 25 березня, Державна служба України з етнополітики та свободи совісті нараховувала щонайменше 59 пошкоджених релігійних об'єктів у щонайменше 8 областях, а вже 1 квітня 2022 року ЮНЕСКО повідомила, що війна частково або повністю знищила щонайменше 53 культурні об'єкти, включаючи 29 церков, 16 історичних будівель, 4 музеї та 4 пам'ятники (список не був вичерпним і не претендував на це) [2].

Станом на 28 листопада 2022 року ЮНЕСКО підтверджувало знищення або пошкодження 221 об'єкта культурної спадщини України: 98 релігійних споруд, 78 історичних будівель та культурних закладів, 18 пам'ятників, 17 музеїв та 10 бібліотек [3].

Злочинів проти нашої культури настільки багато, що для наочної демонстрації масштабів руйнації, Український культурний фонд запустив інтерактивну «Мапу культурних втрат». На карті позначені різними кольорами зруйновані, пошкоджені та повністю знищені пам'ятки культури [4].

Згідно з даними порталу «Зруйнована культурна спадщина України», станом на квітень 2023 року було зафіксовано 1189 об'єктів культурної спадщини, які пошкоджені або зруйновані. З цих об'єктів 63 є музеями, 305 – релігійними спорудами, а 569 – старовинними будівлями [5].

«Оскільки війна ще триває, ці цифри не є остаточними і ще зміняться під час визволення нині окупованих територій і оцінки усіх руйнувань.

Зараз, де це можливо, проводиться оцінка збитків, здійснюється консервація пошкоджених об'єктів для їх захисту від подальшого пошкодження, а також збираються кошти на їх відновлення. Справжній розмір руйнувань буде відомий після завершення війни та повної деокупації всіх територій України. В майбутньому країна, після війни, перетвориться на величезний будівельний майданчик і буде потребувати великої кількості фахівців» [7].

Після закінчення війни в Україні буде велика кількість нагальних проблем, для вирішення яких будуть потрібні час, фінанси та людські ресурси. Я сподіваюсь, що на фоні відновлення промисловості, економіки, житлової та соціальних сфер, ми не забудемо про цінність української культури. Бачення українцями своїх святинь, культурних та етнічних символів у цілому стані має велике значення для психоемоційного стану громадян. Ми маємо пронести нашу етнічну та культурні ідентичність через віки для наших спадкоємців, отож маємо відновити те, що дісталось нам від предків. «Під час процесу відбудови України можна використати світовий досвід, яким користувалися у Польщі після Другої світової війни та у Хорватії після Війни за незалежність. На прикладі Варшави можна побачити як повністю відновити зруйновані будівлі до їхнього історичного вигляду за допомогою фотографій, картин і креслень. Зовнішній вигляд відновлених історичних центрів наближений до того, що було до війни, але внутрішнє планування орієнтоване на сучасні потреби. У Хорватії, під час воєнних дій у 1991-1992 роках, архітектурні пам'ятки в історичному центрі міста Дубровник зазнали часткових пошкоджень. Досвід їхньої реставрації також може бути корисним для України, особливо там, де можна відновити будівлі замість будівництва їх з нуля» [7].

Висновки. Але що можуть зробити наразі пересічні українці, під час війни, задля охорони та відновлення культурної спадщини? Я гадаю, що оберігати пам'ятки на вже деокупованих територіях, донатити на армію і у фонди відбудови України, а також навчатись. Після перемоги нам потрібні будуть фахівці будівельно-реставраційної галузі. Процес відновлення об'єктів культурної спадщини – спільна праця істориків, мистецтвознавців, інженерів, конструкторів, ландшафтних архітекторів, художників, реставраторів, а також будівельників, малярів та представників інших робітничих спеціальностей. Усі ці фахівці будуть залучені до ремонту, реставрації та відновлення автентичних предметів історичної та культурної спадщини.

Список використаних джерел

1. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 08.06.2000 № 1805-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>

2. World heritage at risk amid Ukraine war, U.N. cultural agency says. *Reuters*. 01.04.2022. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/world-heritage-risk-amid-ukraine-war-un-cultural-agency-says-2022-04-01/>
  3. Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO. 17.07.2022. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/damaged-cultural-sites-ukraine-verified-unesco>
  4. Мапа культурних втрат. URL: <https://uaculture.org/culture-loss/>
  5. Український культурний фонд URL: <https://ucf.in.ua/>
  6. Зруйнована культурна спадщина України. Міністерство культури та інформаційної політики України URL: <https://culturecrimes.mkip.gov.ua>
  7. Журавель Д. Повоєнне відновлення культурної спадщини: яких фахівців потребуватиме країна. URL: <https://shotam.info/povoienne-vidnovlennia-kulturnoi-spadshchyny-iakykh-fakhivtsiv-potrebuvatyme-kraina/>
-

Марія РЕШКО

*студентка другого курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»,
НаУКМА*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІЖЕНЦІВ У ДЕРЖАВАХ ЄВРОПИ (НА ПРИКЛАДІ ФРН)

Ключові слова: соціальне забезпечення біженців, міграційна політика, міграційна криза, російсько-українська війна.

Метою є визначення засад функціонування соціального захисту біженців в Європі, зокрема в Німеччині, та розглянути переваги та недоліки соціального захисту такої категорії населення на прикладі міграційної кризи в Німеччині, спричиненою повномасштабним вторгненням РФ в Україну.

Європейські держави прийнято вважати взірцем у політичному, економічному, правовому та соціальному контексті. Проте, незважаючи на ефективне функціонування усіх вище зазначених сфер, ці країни періодично потерпають від міграційних криз.

Європа стикалася з проблемою масового міграційного руху суспільства ще до початку Другої світової війни.

Біженство, для приймаючих країн, розглядається з точки зору надання соціальних послуг, тим хто цього потребує. Цікавим є те, що серед європейських країн існує категоризація соціальних послуг від держави.

«Так, в межах ЕС існують чотири моделі надання соціальних послуг: Скандинавська модель, яка базується на принципах універсалізму, де провідну роль у наданні соціальних послуг відіграє держава; модель сімейного догляду у Середземноморських країнах (Греція, Кіпр), де відповідальність покладається здебільшого на сім'ю та близьких; модель Беверіджа (або «перевірки потреб») у Великобританії та Ірландії, де держава винаймає організації, які надають допомогу та соціальні послуги; Північноєвропейська субсидіарна модель (Німеччина, Австрія, Нідерланди), де велику роль відіграють неурядові організації, які отримують державну підтримку у наданні допомоги» [1, с. 83].

«Німеччина вважається країною, яка твердо пропагує ідеали гуманності, відповідальності та політики «відкритих дверей» [2, с. 140].

З початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну, Німеччина увійшла в список країн з найбільшою кількістю українських біженців, налічуючи станом на 2 січня 1 045 854 осіб з українським громадянством. Вона є прикладом держави, що заощаджує власні ресурси задля швидкої інтеграції біженців в суспільство. Найбільшою відмінністю Німеччини від інших європейських країн у питаннях щодо міграційної політики стосовно біженців, є зацікавленість держави в тому, аби надати усі інструменти для подальшого самостійного забезпечення власних потреб якомога швидше. Для цього створюється велика кількість мовних та інтеграційних курсів, центрів, а також інших соціально-культурних заходів, спрямованих на ознайомлення з німецькою культурою. Окрім цього, Німеччина надає безкоштовну медичну страховку, соціальні виплати на житло та на інші персональні потреби.

Аналізуючи становище українських біженців в Німеччині, переваги є очевидними, адже зусилля держави спрямовані на забезпечення таких осіб усім необхідним задля нормального комфортного існування. Проте, навіть у такій, здавалося б, досконалій системі існують недоліки. По-перше, застаріла система бюрократії та відсутність будь-яких цифрових послуг. Не налагоджена внутрішня комунікація між інституціями, які займаються питанням біженців, значно уповільнює оформлення документів та отримання соціальної допомоги. По-друге, незнання багатьма українцями німецької мови і в свою чергу з боку інституцій відсутність працівників та перекладачів, що спілкуються англійською мовою, унеможлиблює ефективну комунікацію між обома сторонами. Це послаблює позицію біженців, адже вони не мають можливості володіти релевантною інформацією.

Висновки. Повертаючись до першочергового завдання цієї роботи, бачимо, що, попри високий рівень розвитку Європи, досі існують певні проблеми в окремих аспектах щодо соціального забезпечення біженців. Таким країнам варто звернути увагу на перебіг процесу оформлення

біженства, вдосконалюючи його за допомогою цифровізації та інших технологій для подолання мовного бар'єру.

Список використаних джерел

1. Сай Д. В. Сучасні тенденції розвитку соціального забезпечення та соціальної роботи в Європейському Союзі. URL: <https://eugov.chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/05/Сучасні-тенденції-розвику-соц-забезпечення-в-ЄС.pdf>

2. Гребнік Я. Політична реакція країн ЄС на міграційну кризу. *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін: науково-педагогічний журнал*. 2018. С. 139–142. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/5493/1/Grebnik%20Y..pdf>

3. Погоріла І. У Німеччині заявили, що вичерпали можливості приймати біженців з України. URL: <https://www.unian.ua/world/mozhливosti-frn-priymati-bizhenciv-z-ukrajini-na-mezhi-12100386.html>

Дар'я ШУЛЬГА

*студентка першого курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»,
НаУКМА*

РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Ключові слова: розвиток, туристи, інвестиції, потенціал, сервіс, туристичні об'єкти, національна економіка.

Мета дослідження. Визначення особливостей функціонування суб'єктів туристичної діяльності на ринку туристичних послуг України в повоєнний період.

Туризм в Україні залишається однією з важливих галузей національної економіки. Він виконує роль джерела доходів для країни, тому що забезпечує заробітну плату для багатьох людей та посилює економічний розвиток регіонів [1]. Але під час війни, яка триває з 2014 року, ця сфера зазнала сильних утисків. Воєнний конфлікт спричинив складну економічну та політичну ситуацію в країні, що вплинула на туристичну галузь.

«Початок повномасштабного вторгнення змусив українців майже повністю забути про туризм. Замість подорожей поїздки за кордон стали

вимушеними. Утім, туристичний сектор української економіки вистояв, а після завершення бойових дій наша країна має всі шанси стати популярним напрямком для подорожей» [2].

По-перше, рівень безпеки для туристів зменшився. Багато країн видавали офіційні попередження про небезпеку подорожувати до України [3]. Це призвело до зменшення кількості туристів, які б хотіли відвідати Україну [4].

По-друге, під час війни значно зменшився потік іноземних інвестицій у туристичну галузь. Більшість інвесторів бояться ризику вкладення коштів в Україну в умовах війни та невизначеності політичної ситуації. Це призвело до зменшення кількості нових готелів, ресторанів та інших туристичних об'єктів, які б забезпечили комфортне перебування туристів у країні [5].

По-третє, зниження економічного розвитку країни вплинуло на підвищення цін на послуги туристичної галузі, що вплинуло на конкурентоспроможність країни на міжнародному туристичному ринку, порівняно з іншими країнами регіону [1].

Проте, незважаючи на всі ці фактори, туризм в Україні все ще має потенціал для розвитку. Наша країна має численні культурні та історичні пам'ятки, які привертають туристів з усього світу. І це безумовно, дає сили рухатись вперед. Тому мені б хотілось розглянути деякі проблеми, з якими Україна буде стикатися, щоб розвивати свою туристичну галузь після перемоги. Отож, туристична галузь у нас має недостатню інфраструктуру, низький рівень сервісу, відсутність ефективної реклами, та іншими [4].

Однією з головних проблем у повоєнний період, яка перешкоджатиме розвитку туризму в Україні, є нерозвиненість інфраструктури. Після війни в Україні необхідно значно збільшити зусилля для відновлення туристичних будівель. Більшість міст та сіл на сході та південному сході України зазнали значного знищення внаслідок бойових дій. Це призвело до зменшення кількості туристичних об'єктів, які б забезпечили комфортне перебування мандрівників у країні [4].

Одним з ключових викликів для відновлення туристичної інфраструктури є залучення інвестицій для відновлення та побудови нових об'єктів. Уряд України повинен зробити усе можливе, щоб привабити іноземні інвестиції в галузь туризму. Для цього можна проводити різноманітні міжнародні форуми та конференції з туризму, щоб привернути увагу іноземних інвесторів та знайти спільні проекти [6]. Другим важливим кроком є покращення інфраструктури для туристів. Це можна зробити шляхом будівництва нових готелів, ресторанів, музеїв та інших туристичних об'єктів. Також необхідно проводити ремонт та реконструкцію існуючих туристичних будівель, щоб привести їх до стандартів, які задовольняють потреби подорожуючих [7].

Ще одна проблема, це низький рівень сервісу в сфері туризму в Україні, він впливає на розвиток цієї сфери в країні та призводить до втрати мандрівників. Проблема полягає в тому, що багато туристичних об'єктів не відповідають стандартам якості та не забезпечують високий рівень обслуговування. Однією з причин низького рівня сервісу є недостатнє фінансування галузі туризму та недостатня кваліфікація персоналу, який працює в галузі туризму, нерозвиненість інфраструктури в туристичних регіонах. Багато місцевостей не мають достатньої кількості готелів, ресторанів та інших туристичних об'єктів, які б забезпечили комфортне перебування туристів. Для вирішення цих проблем необхідно проводити розширення туристичної інфраструктури та залучати інвестиції в галузь туризму. Також важливо підвищувати кваліфікацію персоналу та вдосконалювати сервісні послуги. Для цього можна проводити тренінги та семінари з управління туризмом та підвищення кваліфікації персоналу. Крім того, важливо проводити рекламну кампанію, щоб залучити туристів до країни та розкрити їм всі переваги туристичної подорожі Україною [7].

Рекламна кампанія не є системною та координованою, а різні гравці на ринку туризму проводять свої власні кампанії, що не завжди ефективно. Третьою причиною є відсутність відповідного законодавства та регулювання у галузі туризму. Відсутність чітких правил та стандартів робить неможливим координувати та контролювати рекламну діяльність у галузі туризму [1].

Для вирішення цих проблем необхідно проводити комплексну рекламну кампанію з метою привернення уваги потенційних туристів до країни. Уряд та приватний сектор повинні спільно працювати над розробкою та реалізацією рекламних кампаній, які будуть спрямовані на привернення уваги до туристичних маршрутів та об'єктів в Україні [4].

Важливо також розробити та впровадити чітке законодавство та стандарти у галузі туризму, які дозволять контролювати та регулювати рекламну діяльність. Це допоможе забезпечити якість та ефективність рекламних кампаній, а також збільшити кількість туристів, які бажають відвідати Україну [7].

Висновки. Туризм – це не тільки важлива галузь економіки, але й можливість показати світу багатство та красу нашої країни. Розвиток туризму в Україні є важливим завданням національної економіки в умовах повоєнного стану. Для досягнення успіху в цій галузі необхідно здійснити комплекс заходів, які б допомогли вирішити проблеми, що стоять на шляху розвитку туризму в Україні. Необхідно буде підвищити якість інфраструктури, покращити рівень сервісу, проводити ефективну рекламну кампанію, сприяти залученню іноземних інвестицій. Це допоможе забезпечити стабільний розвиток туризму в Україні, збільшити доходи країни та залучити більше туристів з усього світу.

Список використаних джерел

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методики аналізу, термінологія, районування. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. 395 с.
  2. Кириченко С. Подорожі та війна: якою буде туріндустрія після перемоги. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/21/689436/>.
  3. Захист громадян під час війни. Портал «Дія». URL: <https://guide.diia.gov.ua/thematic-area/zakhyst-hromadian-pid-chas-viiny>
  4. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
  5. Туризм в Україні. URL: <https://tourism.gov.ua/ua/AboutUs/project-ukraine-tourism>
  6. Інвестиційний потенціал України в сфері туризму. URL: <https://investinprojects.com.ua/articles/11-investitsiyniy-potentsial-ukrayini-v-sferi-turizmu>
  7. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>
-

Наукове видання

**СУСПІЛЬНА ПОЛІТИКА, ВРЯДУВАННЯ
Й КОМУНІКАЦІЇ В УКРАЇНІ**

Збірник наукових праць студентів, аспірантів
і молодих учених

Електронне видання

Наукові редактори:
Наталія Малиш, Геннадій Рябцев

Тексти подано в авторській редакції